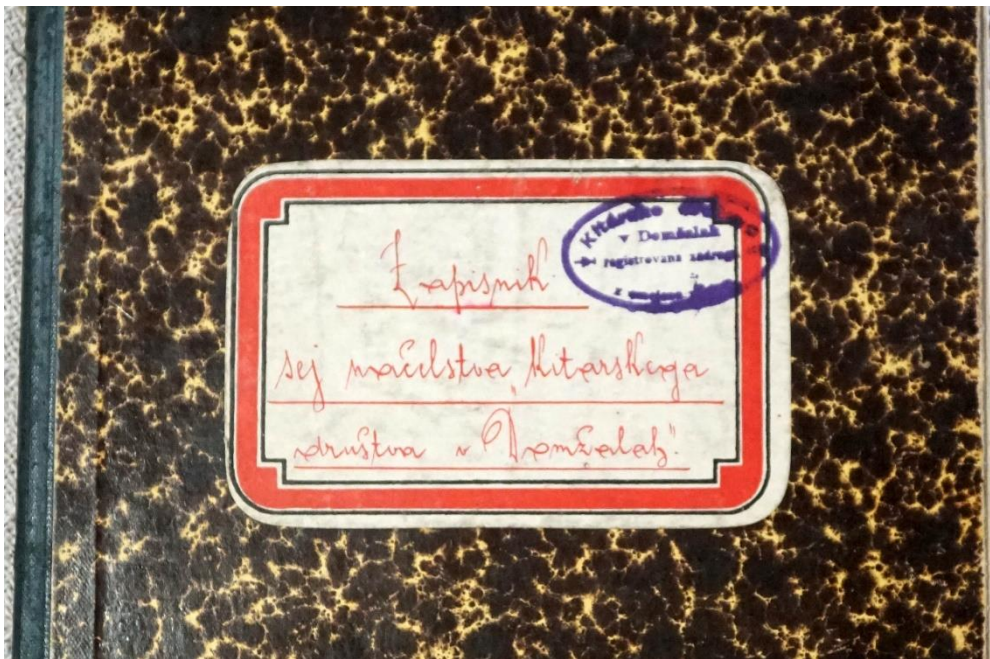

ZAPISNIKI SEJ NAČELSTVA KITARSKEGA DRUŠTVA V DOMŽALAH (1910–1926)

Raziskovalna naloga s področja zgodovine

Avtorici: Petra Gotar in Nika Planinšek, 8. b

Mentorici: Vilma Vrtačnik Merčun in Petra Dešman Senčar

Domžale, maj 2020

K A Z A L O

	<i>Stran</i>
Povzetek	3
Ključne besede	3
Zahvala	3
1 UVOD	4
1.1 Cilji raziskave	4
1.2 Potek in metode dela	4
1.3 Domžale v začetku 20. stoletja	4
1.4 Franc Bernik (1870–1948)	6
1.5 Kitarsko društvo v Domžalah	8
1.6 Življenjske razmere na kamniško–domžalskem območju v času prve svetovne vojne	9
2 KAJ VSEBUJE KNJIGA ZAPISNIKOV KITARSKEGA DRUŠTVA?	10
3 OD KOD SO BILI ČLANI KITARSKEGA DRUŠTVA DOMŽALE?	13
3.1 Število članov Kitarskega društva glede na današnje občine	14
3.2 Število članov Kitarskega društva po naseljih	19
3.3 Omejevanje članov Kitarskega društva	21
4 KAJ NAM POVEDO ZAPISNIKI REDNIH SEJ NAČELSTVA KITARSKEGA DRUŠTVA?	23
5 KAJ NAM POVEDO ZAPISNIKI OBČNIH ZBOROV KITARSKEGA DRUŠTVA?	25
6 POROČILO O PRVIH PETIH LETIH POSLOVANJA KITARSKEGA DRUŠTVA (NAČELNIK FRANČIŠEK BERNIK)	30
7 KAJ NAM POVEDO ZAPISI O INVENTURAH?	33
8 SANACIJSKI NAČRT IN IZVEDBA SANACIJE LETA 1913	34
9 RAZPRAVA IN SKLEPNE UGOTOVITVE	36
9.1 Kako je delovalo Kitarsko društvo? Katere organe je imelo in za kaj so ti skrbeli? ..	36
9.2 Koliko je bilo članov kitarske zadruge in od kod so bili?	36
9.3 Kje so nabavljali material in kakšne težave so imeli z nabavo tega?	38
9.4 Odkupovanje kit in plačevanje dela pleticam	40
9.5 Kam so prodajali kite?	41
9.6 Kakšna pravila so imeli?	43
9.7 S kakšnimi težavami se je Kitarsko društvo spopadalo?	44
9.8 Kakšen pomen je imela kitarska zadruge za svoje člane (pletice)?	45
9.9 Vloga Franca Bernika pri kitarski zadrugi	46
10 ZAKLJUČEK	47
11 VIRI IN LITERATURA	48
12 PRILOGA: Karta članov kitarske zadruge v Domžalah leta 1911	

Slika na naslovni strani: Naslovna stran knjige zapisnikov sej načelstva Kitarskega društva Domžale za obdobje od 24. 4. 1910 do 11. 3. 1926 (knjigo hrani Matjaž Brojan).

Povzetek

Raziskovalna naloga temelji na analizi zapisnikov sej načelstva in občnih zborov Kitarskega društva v Domžalah, ki je obstajalo 18 let (od 1908 do 1926), tudi v času prve svetovne vojne. Izpisali sva vse pomembnejše podatke in iz jih izpeljali ugotovitve. Kitarsko društvo je bila zadruga z omejeno zavezo, ki je kupovala material (bast »v tri vitre«) in ga dajala plesti svojim članom. Ko so ti napletli kite, jim je delo plačevala (povprečno 0,15 krone za kito), kite pa prodala. Na ta način je kitarska zadruga omogočala svojim 959 članom zaslužek v denarju, ki je bil v tistem času še posebno dragocen. Kitarsko društvo je imelo tri organe: načelstvo, nadzorstvo in občni zbor. Načelnik društva je bil Franc Bernik, ki je bil najbolj zaslužen za njeno delovanje. Glede na to, da je Bernik o Kitarskem društvu pisal v svojih knjigah, naloga ne prinaša veliko novosti, k njegovim zapisom dodaja le podrobnosti. Glavni doprinos naloge pa je natančna analiza članstva. V zapisnikih so bili podatki za 939 članov (98 % vseh sprejetih), ki sva jih razvrstili v naselja, iz katerih so bili. Več kot polovica (54 %) članov je bila z območja današnje Občine Domžale. Iz karte članov kitarske zadruge, ki je na osnovi teh podatkov nastala, je razvidno, da se je osrednje območje članov Kitarskega društva nahajalo med Ihanom, Mengšem, Šmarco in Dobom. Središča z več člani so bila še v Moravčah, Krtini, Trzinu, Loki pri Mengšu in v Vodicach. Skrajne meje območja, s katerega so bili člani, pa so predstavljala naselja: na jugu Zajelše in Šentjakob, na zahodu Skaručna, Polje in Repnje, na severozahodu Lesce in Cerklje, na severu Podgorje in Kamnik, na severovzhodu Zgornja Tuhinjska dolina, na vzhodu pa naselji Blagovica in Čemšenik.

Ključne besede

Kitarsko društvo v Domžalah, slamnikarstvo, pletice, kitarska zadruga, Franc Bernik, slamnati čevlji za vojake, bast, ličje, člani Kitarskega društva.

Zahvala

Zahvaljujeva se g. Matjažu Brojanu, ki nama je odstopil knjigo zapisnikov sej načelstva Kitarskega društva v Domžalah za to raziskavo. Brez njegove knjige, ki je bila za naju dragocen zgodovinski vir, te raziskovalne naloge ne bi bilo.

1 UVOD

Če brskamo po slamninarski zgodovini Domžal, ki je bila značilna za obdobje pred sto in več leti, med številnimi slamninarskimi tovarnami in delavnicami zasledimo tudi Kitarsko društvo v Domžalah. Spominu na delovanje tega društva je posvečena najina raziskovalna naloga.

G. Matjaž Brojan nam je že dalj časa obljubljal, da nam bo posodil knjigo zapisnikov Kitarskega društva v Domžalah. Ker pa jo je pred tem posodil nekemu našemu izseljencu v Ameriko, smo več let čakali nanjo. Poleti 2019 pa smo knjigo končno dobili v raziskovanje. Poslikali sva jo, najina naloga pa je bila, da jo natančno raziščeva. Pričakovali sva, da bova izvedeli veliko zanimivosti in novih podrobnosti iz zgodovine Kitarskega društva. Ali so se najina pričakovanja uresničila ali ne, boste lahko presodili v nadaljevanju.

1.1 CILJI RAZISKAVE

Ugotoviti delovanje Kitarskega društva v Domžalah v tem obdobju.

- Kako je delovalo Kitarsko društvo: katere organe je imelo in za kaj so ti skrbeli?
- Koliko je bilo članov kitarske zadruge in od kod so bili?
- Kje so nabavljali material in kakšne težave so imeli z nabavo tega?
- Koliko je bilo odkupljenih kit?
- Kam so prodajali kite?
- Kakšna pravila so imeli?

1.2 POTEK IN METODE DELA

Najin delovni načrt je bil naslednji:

- V Bernikovih knjigah prebereva vse o Kitarskem društvu in napiševa teoretični del.
- Analizirava zapisnike po posameznih točkah dnevnih redov.
- Izdelava preglednice o kraju bivanja članov Kitarskega društva.
- Napiševa ugotovitve po posameznih ciljnih raziskovalne naloge.
- Napiševa zaključek in povzetek.

Izkazalo se je, da sva največ časa potrebovali za izdelavo izpiskov iz zapisnikov sej načelstva in občnih zborov. Te sva potem natančno analizirali in posamezne dele tudi vključili v raziskovalno nalogo.

1.3 DOMŽALE V ZAČETKU 20. STOLETJA

Kakšen je bil izgled Domžal v začetku 20. stoletja, nam najbolj živo naslika Franc Bernik, takratni domžalski župnik, v svoji knjigi *Zgodovina Fare Domžale* iz leta 1923. Takole piše: »Domžale so tisti sloveči, svetovno znani obrtni kraj, kjer se izdelujejo najlepši in najfinejši moški in – kar še več pove! – tudi ženski **slamniki**. Najiminitnejše gospe in gospice po velikih svetovnih mestih nosijo z veseljem – domžalske slamnike.«¹

»Zaenkrat so Domžale še navadna vas. A skrbni občinski očetje so – užaljeni v svojem upravičenem domžalskem ponosu – že leta 1921 soglasno sklenili in prošnjo vložili, da se morajo Domžale povzdigniti vsaj v trg, če že ne takoj – kar pa je tudi seveda samo vprašanje časa, kajne? – v mesto!«²

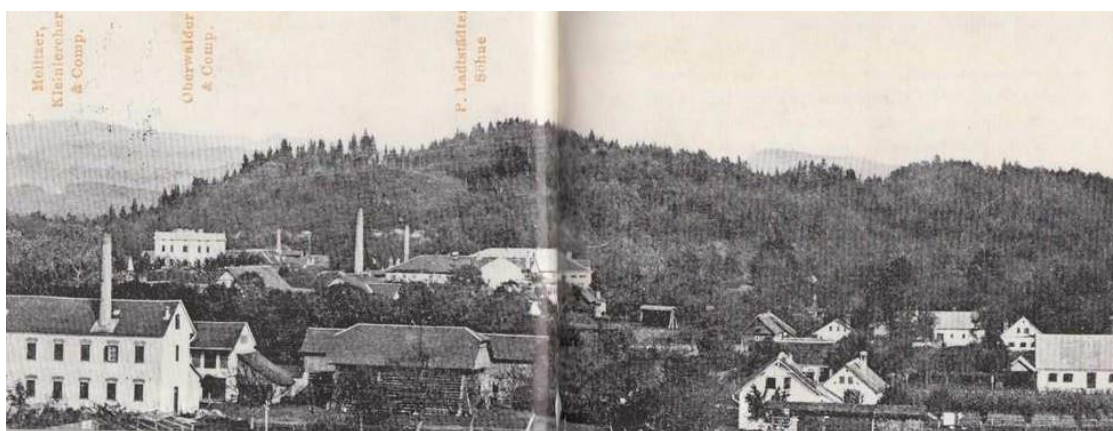
¹ Franc Bernik: *Zgodovina Fare Domžale*, samozaložba, 1923, str. 8.

² Franc Bernik: *Zgodovina Fare Domžale*, samozaložba, 1923, str. 9.

V nadaljevanju Franc Bernik navaja, da domžalsko faro tvori pet vasi: Zgornje Domžale, Spodnje Domžale, Stob, Študa in Depala vas. Kasneje so se štiri od teh vasi (Zgornje in Spodnje Domžale, Stob in Študa) združile v trg Domžale, ki je dobil svoje tržne pravice³ leta 1925.⁴

Zanimivi so podatki, ki jih navaja župnik Franc Bernik, o številu hišnih števil in o številu prebivalcev po ljudskem štetju leta 1920.

<i>Naselje</i>	<i>Število hišnih števil</i>	<i>Število prebivalcev</i>
Zgornje Domžale	149	947
Spodnje Domžale	65	366
Stob	63	322
Študa	47	280
Depala vas	43	241
Skupaj	367	2156

Slika 1: Domžalske slamninarske tovarne okoli leta 1900⁵

Leta 1920, v času popisa prebivalstva, je bilo 40 oseb na začasnem slamninarskem delu v raznih mestih takratne države in v sosednjih državah, 390 pa jih je bilo v Ameriki. Od vseh prebivalcev je bilo 2020 Slovencev, 119 Nemcev in 17 drugih slovanskih narodnosti. 1966 prebivalcev je bilo takratnih državljanov SHS⁶, 132 tujcev in 58 nedoločenih. »Najbolj so se pomnožile Zgornje Domžale, kjer je središče slamninarske obrti. Tudi vasi Spodnje Domžale in Stob sta zelo narasli. Te tri vasi, ki so bile pred leti še popolnoma ločene, se danes že kar skupaj držijo, kakor bi bile vse tri le ena vas. Pri marsikateri teh hiš je Domžalec sam v zadregi, pod katero teh vasi spada.«⁷

Iz teh opisov Domžal, ki slonijo na stanju leta 1920, lahko dobimo približno sliko tudi za obravnavano obdobje. Prebivalci teh vasi, iz katerih je leta 1925 nastal trg Domžale, so se

³ Tržne pravice: od srednjega veka naselje s tržnimi pravicami, ki je lahko organiziralo trgovanje v rednih časovnih presledkih. Trg je bil naselje, v katerem se vsaj del prebivalstva ni več ukvarjal s pridelavo hrane, temveč tudi z obrtjo in trgovino. (Slovenski etnološki leksikon, 2004, str. 639-640.

⁴ Saša Roškar, Igor Kuzmič: Mesto Domžale, sprehod skozi prostor in čas, Domžale, 2006, str. 18.

⁵ Saša Roškar, Igor Kuzmič: Mesto Domžale, sprehod skozi prostor in čas, Domžale, Občina Domžale, 2006.

⁶ »29. oktobra 1918 je bila v Ljubljani razglašena **Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (Država SHS)**. Zaradi težav, s katerimi se je soočala, so se njeni voditelji vse bolj zavzemali za povezavo s Kraljevino Srbijo. Srbski princ, regent Aleksander Karađorđević, je v Beogradu 1. decembra 1918 razglasil združitev Države SHS in Kraljevine Srbije (ki se je pred tem združila s Kraljevino Črno goro) v novo državo, **Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev**. Bila je gospodarsko, versko in kulturno raznolika država. Ustava je uzakonila: dedno nasledstvo dinastije Karađorđević, delitev oblasti med parlament, vlado in kralja, centralizem in unitarizem.« Jelka Miranda Razpotnik, Damjan Snaj: Raziskujem preteklost, učbenik za zgodovino v 9. razredu osnovne šole, Ljubljana, Rokkus Klett, 2017, str. 84, 87, 88.

⁷ Franc Bernik: Zgodovina Fare Domžale, samozaložba, 1923, str. 10.

ukvarjali deloma s kmetijstvom, z obrtjo ali pa so bili zaposleni v takratnih domžalskih slamnikarskih tovarnah.

1.4 FRANC BERNIK (1870–1948)

Verjetno je bila najpomembnejša osebnost za ustanovitev Kitarskega društva v Domžalah Franc Bernik. Njegov življenjepis povzemava po novem Slovenskem biografskem leksikonu.⁸

»**BERNIK, Franc**, duhovnik, krajevni zgodovinar, organizator, nabožni pisatelj (r. 28. 9. 1870, Ljubljana, Šentvid; u. 5. 11. 1948, Domžale). Oče Matija, organist, učitelj, mati Marijana, r. Potočnik. /.../ Zaradi očetove zgodnje smrti se je družina preselila k maminim sorodnikom v **Trato**. Po opravljeni maturi na državni gimnaziji v Ljubljani je Bernik 1890 vstopil v ljubljansko bogoslovje, kjer je obiskoval tudi bogoslovno učilišče, ki ga je zaključil 1894, ko je bil posvečen v duhovnika. Njegovo prvo službeno mesto je bila **Borovnica**, kjer je bil od 1894 najprej kaplan, po smrti tamkajšnjega župnika pa je 1898 prevzel službo administratorja župnije. Ob koncu 1898 je bil kot kaplan premeščen v **župnijo Vrhnika**, kjer je služboval do 1903, ko je bil premeščen **na mesto kuratnega⁹ beneficiata¹⁰ na Goričico (Domžale)**. **1908 je postal prvi župnik v novi župniji Domžale**; razen v času druge svetovne vojne je tam deloval do smrti. Junija 1941 ga je aretirala gestapo¹¹ in zaprl v Mengšu. Zaradi dobrih odnosov z nemško manjšino v Domžalah je uspel izposlovati dovoljenje za odhod v Ljubljano, kjer je kot begunec prebival ves čas okupacije. V Domžale se je vrnil avgusta 1945. Področja njegovega delovanja so bila izjemno raznolika, **od rednega duhovniškega dela do glasbenega komponiranja, pisanja dramskih besedil, verskih in zgodovinskih knjig, ustanavljanja in vodenja zadrug ter številnih društev, ukvarjanja z delavstvom, politiko, vodenjem kulturnih in socialnih ustanov, organiziranja shodov in gradnje oz. obnove objektov**. Pri ustanovitvi samostojne župnije Domžale 1908 je bil Bernik gonilna sila, 1904 je organiziral gradnjo domžalskega **pokopališča** in 1909/1910 gradnjo **društvenega doma**, ki je še danes najlepši secesijski objekt v kraju. Organiziral je delavstvo; 1907 je ustanovil **Strokovni odsek slamnikarskega delavstva** v Domžalah. Poživil je delovanje Hranilnice in posojilnice v Domžalah, ki je postala najpomembnejši denarni zavod v kraju. **1908 je ustanovil kitarsko zadrugo, ki je skrbel za nabavo potrebščin za izdelavo slamnatih kit in njihovo prodajo v tujino**. 1910 je ustanovil **strojno zadrugo**, ki je med drugim oskrbela električno razsvetljavo v domžalski cerkvi in društvenem domu; to je bila prva javna razsvetljava v Domžalah. Bil je dejaven v **SLS¹²** in 1916–1917 član izvršilnega odbora stranke. Ob sporu v SLS 1917 je javno podprl Ivana Šušteršiča, kar je pomenilo njegov politični zaton; po koncu prve svetovne vojne

⁸ Otrin, Blaž: Bernik, Franc (1870–1948). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi139575/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (1. marec 2020). Izvirna objava v: Novi Slovenski biografski leksikon: 2. zv. B-Bla. Ur. Barbara Šterbenc Svetina et al. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2017.

⁹ Kurat: duhovnik, ki slušbuje na kuraciji: prišel je za kurata v oddaljeno vas, kuracija: **ekspozitura, lokalija**, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=kurat> (24. 2. 2020).

¹⁰ Beneficij: za trajno ustanovljena cerkvena služba, zvezana z dohodki, zlasti iz nepremičnin: podeliti, ustanoviti beneficiat, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=beneficij> (24. 2. 2020).

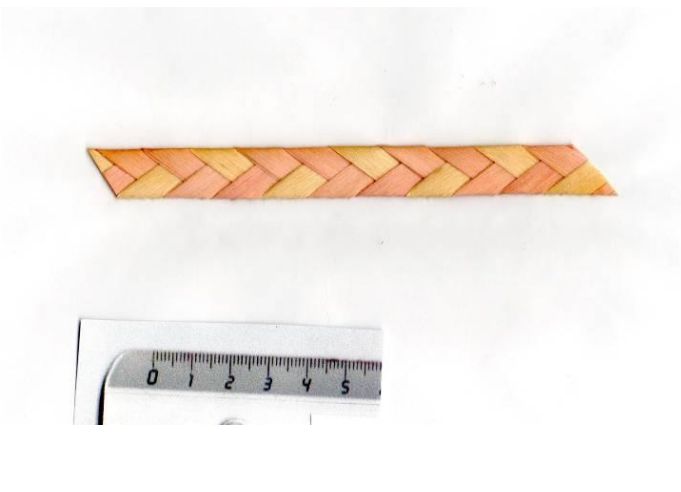
¹¹ Gestapo: v nacistični Nemčiji tajna državna policija, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=gestapo> (24. 2. 2020).

¹² SLS: »Osrednja stranka katoliškega tabora je bila Slovenska ljudska stranka (SLS), ki se je krepila na vsakih volitvah (1927 je dosegla že 60 % volilnih glasov), predsednik SLS je bil dr. Anton Korošec. SLS se je zavzemala za slovensko avtonomijo, katoliške vrednote, pomembnejšo vlogo Cerkve v družbi; vodili so jo duhovniki ob podpori Cerkve (od tod ime klerikalna); zaščito malega kmeta, bila je nasprotnica komunistov. Volivci so bili pretežno kmetje, delavci in nižji uradniki.« Jelka Miranda Razpotnik, Damjan Snoj: Raziskujem preteklost, učbenik za zgodovino v 9. razredu osnovne šole, Ljubljana, Rokkus Klett, 2017, str. 89.

se ni več politično udeleževal. V času pomanjkanja živil po vojni je 1919 organiziral **konzumno društvo**. 1929/1930 je odprl **Dobrodelni in Otroški dom**, ki sta postali vodilni socialni ustanovi v kraju. V otroškem domu so bili vrtec, dnevno zavetišče in sirotišnica, v dobrodelnem pa dom za onemogle in ostarele. 1938 je dal povečati prezbitarij župnijske cerkve in poslikave zaupal slikarju Slavku Pengovu. V samozaložbi je izdal **tri knjige o zgodovini Domžal** in napisal **kroniko župnije Domžale**, ki obsega več kot 1.800 strani. Po 1945 zaradi spremenjenih družbenopolitičnih razmer in bolezni ni več aktivno sooblikoval dogajanja v Domžalah. Začel je pisati tretji del *Zgodovine fare Domžale*, a je delo ostalo nedokončano. Poleg samostojnih verskih in zgodovinskih knjig je objavil tudi več člankov in skladb v *Cerkvenem glasbeniku* (1893–1901) in *Duhovnem pastirju* (1918, 1919). 1916 mu je ljubljanska škofija podelila častni naziv duhovnega svetnika, zaradi **zaslug pri pomoči beguncem in ranjencem med prvo svetovno vojno** je bil 1918 odlikovan z zlatim zaslužnim križcem s krono na traku hrabrostne svetinje. 1930 je bil odlikovan **z redom sv. Save** petega reda¹³. Bil je častni občan občin Borovnica, Trata in Domžale. Po njem se imenuje Kulturni dom v Domžalah.«¹⁴

Slika 2: Franc Bernik je bil vsestransko dejaven prvi župnik leta 1908 ustanovljene Župnije Domžale, med drugim tudi načelnik Kitarskega društva.¹⁵

Slika 3: Ličje ali bast je bil material za pletenje, ki so ga delali iz lesa, ki raste v Rusiji. Za pletenje so ga pripravljali spretni domači obrtniki na Češkoslovaškem blizu Rumburga.¹⁶

¹³ Red sv. Save je bilo civilno odlikovanje, ki ga je uvedel srbski kralj Milan I. 1883. Podeljevalo se je za civilne zasluge (prosveta, cerkev, književnost...). Po letu 1914 tudi občasno za vojne zasluge. Odlikovanje ni prineslo nobenega naziva. <http://www.wehrmacht-odlikovanja.com/forum/archive/index.php/f-50.html> (24. 2. 2020).

¹⁴ Otrin, Blaž: Bernik, Franc (1870–1948), <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi139575/> (27. 1. 2020).

¹⁵ Saša Roškar, Igor Kuzmič: Mesto Domžale, sprehod skozi prostor in čas, Domžale, Občina Domžale, 2006.

¹⁶ Katalog vzorcev kit iz naravnih materialov, iz zbirke Kulturnega doma Franca Bernika Domžale, Vzorce zbral in uredil Matjaž Brojan, Katalog pripravila Helena Rant, Domžale, marec 2012, str. 11.

1.5 KITARSKO DRUŠTVO V DOMŽALAH

Pobudnik, ustanovni član in načelnik Kitarskega društva je bil **Franc Bernik** – prvi domžalski župnik, kronist, publicist in kulturni delavec, ki je imel izrazit čut za socialne probleme delavcev. 15. marca 1908 je ustanovil **Kitarsko društvo**, registrirano zadrugo z omejeno zavezo. Povzemava Bernikovo predstavitev Kitarskega društva, ki ga je opisal v svoji knjigi iz leta 1923.

»Ta zadruga je bila ustanovljena 15. marcija 1908. Stavila si je namen: zboljšati stanje svojih udov (opomba: članov) v nravnem in gmotnem oziru s tem: a) da oskrbuje svojim udom po najnižjih cenah potrebsčine za pletenje umetnih kit; b) da kite po naročilu svojih udov taistim kolikor ugodno v denar spravlja; c) da snuje podučne tečaje, predavanja i. dr. v povzdigo pletenja umetnih kit. Udje prvega načelstva so bili: Bernik Franc, načelnik, župan Janežič Matej, Müller Anton, župan Dimc Janez, Ravnikar Franc, Sicherl Ivan, odborniki.«¹⁷

Na začetku je imela zadruga velike probleme. Na stotine članov – pletic se je takoj priglasilo. Vsem je bilo potrebno dobavljati **material za pletenje, to je bilo ličje ali bast**. To ličje so delali iz lesa, ki raste v Rusiji. Pripravili pa so ga v spretni domači obrti na takratnem Češkoslovaškem blizu Rumburga. Tam ga je zadruga naročala cele vagone in drago plačala. V nekaj tednih je bilo napletenih že **nad 30.000 kit**¹⁸. Vse je bilo potrebno plačati pleticam, preden je bila sploh kakšna kita prodana, predno se je vedelo, ali bo kite sploh mogoče prodati in za kakšno ceno. Zadruga je dolgo časa delala brez vsake trgovske kalkulacije, ker trgovskih cen za kite na noben način ni mogla izvedeti, ne v Domžalah, ne pri ministrstvu in ne v trgovskem muzeju na Dunaju. Zato je naenkrat imela nad **80.000 kron** dolga. Podpore pa ravno tedaj, ko jo je najbolj potrebovala, ni dobila, ne državne, ne deželne. Nihče od zadruga ni hotel kupiti nobene kite. Vsi so jo bojkotirali! Dunajski agenti so začutili, da bi jim zadruga utegnila škodovati, zato so ji nasprotovali, kolikor je bilo le mogoče. Zato je zadruga zaprosila trgovsko ministrstvo na Dunaju, naj pošlje strokovnjake v Domžale, da se na kraju samem prepričajo o kakovosti kit. Res sta prišla ministrska uradnika, a to ni nič pomagalo.¹⁹

Potem pa je prišlo **pismo iz Dresdna v Nemčiji** od enega največjih svetovnih trgovcev s kitami, **Teodorja Staberja**. V njem je bil vzorec kite, delo domžalske zadruga, z vprašanjem, če se tiste kite res izdelujejo v Domžalah in po kakšni ceni. Kmalu je prišel tudi sam Teodor Staber v Domžale do načelnika Franca Bernika. Izjavil je, da so izdelki zadruga izvrstni. V kratkem mu je odposlala zadruga vse kite tiste vrste, kolikor jih je imela. Tako je prišla zadruga na svetovni trg in do **pravilne trgovske kalkulacije**. Od takrat dalje je zadruga začela dobro uspevati, čeprav Staberju ni dolgo oddajala kit. On je namreč hotel, da bi zadruga vse izdelke prodajala le njemu, zadruga pa je hotela ohraniti popolno samostojnost. **Med prvo svetovno vojno** (1914–1918) dobava materiala ni bila mogoča. **Po vojni** pa so se razmere spremenile, saj zaradi **visoke carine** iz Češke in **nestalnega tečaja valute** zadruga ni mogla poslovati, kot bi hotela. Kljub temu je v letih svojega delovanja spravila v prodajo kite v takratni vrednosti **319.287,90 kron**. Svojim članom je prinesla čistega zaslužka v višini **136.508,54 kron** predvojne vrednosti. Konec leta 1922 zadruga ni imela več nobenega dolga, pač pa je imela

¹⁷ Franc Bernik: Zgodovina Fare Domžale, samozaložba, 1923, str. 213-214.

¹⁸ Kita: »Posamezna kita ima dolžino 48 komolcev. To je stara dolžinska mera, ki je dolga 44 cm. To pomeni, da se je na komolec navilo 24 metrov kite.« Matjaž Brojan, Slamnata sled Domžal, 300 let slamnkarstva. Domžale, Kulturni dom Franca Bernika, 2012, str. 37–38.

¹⁹ Franc Bernik, 1923, str. 214-215.

13.285,53 kron rezervnega sklada in še denar, naložen v hranilnici. Tedaj je imela **667 članov**.²⁰

Po prvi svetovni vojni (po 1918) zadruga ni mogla več uspešno delovati. Ličje (bast) je naročala iz sudetskih krajev Češkoslovaške, izdelane kite pa je prodajala največ podjetju Staber v Dresden, pa tudi v Prostejov na Češkoslovaško, na Dunaj, v Domžalah pa le malo. Zaradi velikih carin, valutne razlike, težav pri dobavi surovin je bila v slabšem položaju v primerjavi z inozemskim blagom. Čakala je na boljše čase, ki jih ni bilo. Zato je načelnik Franc Bernik **11. marca 1926** sklical občni zbor, na katerem je pojasnil stanje zadruga in predlagal njeno ukinitvev. Predlog je bil soglasno sprejet. Zadruga je imela tedaj v hranilnici naložen denar v višini **1.597,94 Din**, čeprav vsa povojna leta skoraj ni nič delovala, morala pa je kljub temu plačevati davke, najemnino in drugo. Zadruga je ves čisti preostanek denarja ob svoji likvidaciji **darovala Dobrodelnemu domu v Domžalah**.²¹

1.6 ŽIVLJENJSKE RAZMERE NA KAMNIŠKO–DOMŽALSKEM OBMOČJU V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE

»Splošna mobilizacija **26. julija 1914** in vojna napoved 28. julija sta doma sprva naleteli na domoljubno navdušenje, saj so vsi menili, da bo vojne do božiča konec. Država je družinam vpoklicanih vojakov izplačevala državno dnevno podporo, ki je znašala 2 do 3 krone.²² **15. in 16. aprila 1915** so se zaradi priprav na vojno z Italijo sprožile **nove mobilizacije**.²³ /.../ Takoj po začetku vojne so se na poziv škofov po vsej Avstriji začele **javne molitve** za srečen izid vojne. 8. septembra 1914 je bil organiziran **shod na Homcu**, kamor so priromali verniki iz Kamnika, Nevelj, Tunjic, Komende, Domžal, Rov in Brda. /.../ Vojna je spremenila podobo slovenskih mest in vasi, ki niso bila neposredno v stiku z bojišči. Kraji v bližini pomembnih cest, železnic ali križišč so bili primerni za **nastanitev vojaških enot**. /.../ 18. septembra 1917 je v Kamnik prišlo **poveljstvo nemškega armadnega zbora št. 51** s poveljnikom generalom Albertom plemenitim Berrerrjem. **Nemške čete** so se nastanile v Domžalah, Mengšu, Trzinu, Jaršah, Komendi, Podgorju itd. Za nemške potrebe so jeseni 1917 v Trzinu uredili **vojaško letališče**. /.../ Civilno prebivalstvo in krajevne oblasti so **dogajanje na frontah** zelo spremljali, informacije pa so dobivali predvsem iz časopisov in od vojakov, ki so prihajali domov na dopust. Zmag avstrijske vojske so se ljudje veselili, saj so jim prinašale upanje, da je konec vojne blizu.«²⁴

»V noči med 23. in 24. majem 1915 je izbruhnila **vojna z Italijo** in posledično se je odprla italijansko-avstro-ogrsko fronta. Vojna z Italijo je močno spremenila tudi življenje v zaledju. Ljudje so prvič neposredno začutili grozote vojaškega bojevanja, srečevali so se **z domačimi ranjenci, begunci, vojaško organizacijo, vojaškimi delavnicami in pomanjkanjem**. Omejeno je bilo tudi **gibanje in načini potovanja**. Ljudje so morali imeti potrdila o istovetnosti. /.../ Organizirane so bile številne **akcije za zbiranje pomoči za vojake, ranjence, begunce ter vdove in sirote**. Dogajale so se npr. nabiralne akcije, župnijske nabirke, organizacije dobrodelnih koncertov, akcije šolske mladine, akcije Rdečega križa, ljudje pa so marsikaj tudi izdelovali. Ženske so na primer pletle nogavice in slamnate čevlje, ki naj bi vojake varovali pred mrazom in ozeblinami. /.../ Z vojno je na Avstro-Ogrskem začel veljati nov

²⁰ Franc Bernik, 1923, str. 213-216.

²¹ Franc Bernik: Zgodovina Fare Domžale, druga knjiga, samozaložba, 1939, str. 232-233.

²² Zora Torkar, 2014, str. 10 in 12.

²³ Zora Torkar, 2014, str. 18.

²⁴ Zora Torkar, 2014, str. 11-15.

sistem zakonov, imenovan tudi vojaški absolutizem, kar pomeni, da so omejili politično delovanje in temeljne državljske pravice. **Z maksimiranjem cen** je država poskušala **uravnjavati gospodarstvo** (opomba: racionalizacija živil). K pomanjkanju so pripomogle tudi slabe letine, za katere pa ni bilo krivo le vreme, temveč predvsem **pomanjkanje moške delovne sile**, ki so jo nadomeščali z ženskami, vojnimi ujetniki in tistimi moškimi, ki niso odšli v vojno. Tistim, ki so pomoč najbolj potrebovali, so izdajali **živilske nakaznice**. Do težav z oskrbo je prišlo v mestih in v industrijskih središčih, kot sta bila Domžale in Kamnik, kjer je bila poraba večja od pridelave. Od 28. februarja do 4. marca 1915 se je vršila tako imenovana **zapora žita**. Zaradi pomanjkanja hrane so na polja pogosto prišli **tatovi**. V letu 1918 se je zopet pokazalo posebno hudo pomanjkanje.«²⁵

Zanimivi so tudi podatki iz raziskovalne naloge Nike Kobetič in Brine Majhenič, ki sta analizirali mengeško župnijsko kroniko iz časa prve svetovne vojne. »Deset delavk slamnikarske tovarne Stemberger & Mellitzer je konec leta 1915 šivalo obleke za vojake (srajce, podveze in bele plašče). Delo jim je plačeval **Urad za pospeševanje obrti** v Ljubljani. Nekatero ženske so izdelovale vojaške čevlje iz slame. Če so delale od jutra do poznega večera, so na dan zaslužile 5 kron. Vsi, ki so od države dobivali preskrbnino, so morali pletiti slamnate kite za izdelavo slamnatih čevljev.«²⁶ /.../ Glavni problem v kmetijstvu je bilo pomanjkanje moške delovne sile, ki je vsa odšla v vojsko. Na poljih so delale ženske in otroci, ker so bili »trdni« moški do 52. leta starosti vsi v vojski, starejši moške pa niso mogli več delati fizično naporega kmečkega dela, lahko so, na primer, klepali kose. /.../ Ker so **ženske težko zaslužile**, je bilo zelo pomembno, da so za odsotne vojake dobivale **vojno preskrbnino**. Nekatero ženske, predvsem Trzinke, so se zaposlovala v **železniški službi**, kjer so prekladale lažje tovore. Oktobra 1916 je pri Starinu, kjer je bila šola, 8 deklet par mesecev pletlo **slamnate čevlje**, v Zadružni slamnikarni pa 20 žensk. Kite so večinoma pletli šolarji. Za meter kite so dobili dva helerja²⁷. Spretno delavke so za celodnevno izdelovanje slamnatih čevljev zaslužile 5 kron.«²⁸

2 KAJ VSEBUJE KNJIGA ZAPISNIKOV KITARSKEGA DRUŠTVA DOMŽALE ZA OBDOBJE 1910–1926

Iz knjige zapisnikov Kitarskega društva sva izpisali datume in vrste sestankov ter udeležbo, kar prikazuje spodnja preglednica. Sestanke načelstva so imenovali »odborove« seje.

Preglednica 1: Datumi in vrste sestankov Kitarskega društva ter udeleženci

Zap. št.	Datum	Vrsta seje	Stran	Prisotni
1.	24. 4. 1910	prvi redni občni zbor	3-5	Frančišek Bernik, 15 članov
2.	15. 11. 1910	odborova seja	6-16	Odborniki Franc Bernik, Matej Janežič, Janez Dimc, Ivan Sicherl, Anton Müller
3.	19. 3. 1911	II. redni občni zbor	17-19	Frančišek Bernik, 51 članov
4.	20. 9. 1911	odborova seja	20-23	Odborniki Franc Bernik, Matej Janežič, Ivan Sicherl, Anton Müller

²⁵ Zora Torkar, 2014, str. 19-28.

²⁶ Nika Kobetič in Brina Majhenič, 9. razred: Obdobje prve svetovne vojne v kroniki Župnije Mengeš, raziskovalna naloga, Domžale, OŠ Rodica, april 2016, str. 38.

²⁷ Avstro-ogrška krona (nem. Krone, madž. korona) je bila v rabi do razpada Avstro-Ogrske, to je do konca prve svetovne vojne. Krona se je delila na 100 **vinarjev** oz. **helerjev** (nem. Heller, madž. fillér).

<https://www.rtvsllo.si/kultura/razglednice-preteklosti/katere-davke-so-placevali-nasi-predniki/321164> (24. 2. 2020).

²⁸ Nika Kobetič, Brina Majhenič, 2016, str. 41-42.

5.	28. 12. 1911	odborova seja	24	Odborniki Franc Bernik, Matej Janežič, Ivan Sicherl; nadzorniki Fr. Končan, J. Habjan, P. Cerar
6.	26. 5. 1912	1. odborova seja	25	Odborniki Franc Bernik, Ivan Dimc, Anton Müller; nadzorniki Franc Končan, Janez Habjan, Peter Cerar
7.	9. 6. 1912	III. redni občni zbor	26-28	Frančišek Bernik, 28 članov
8.	22. 9. 1912	2. odborova seja	29	Odborniki Franc Bernik, I. Sicherl, A. Müller, Fr. Ravnikar
9.	10. 11. 1912	3. odborova seja	30-31	Odborniki Franc Bernik, Ivan Sicherl, Anton Müller, Matej Janežič
10.	28. 12. 1912	4. odborova seja	32-33	Odborniki Franc Bernik, Ivan Sicherl, Anton Müller, Matej Janežič; nadzorniki Fr. Končan, J. Habjan, P. Cerar
11.	31. 12. 1912	pregled čez prvih pet let poslov. Kit. društva	34-38	Frančišek Bernik
12.	21. 1. 1913	1. odborova seja	39	Fr. Bernik, A. Müller, Janez Dimc, M. Janežič
13.	3. 4. 1913	2. odborova seja	40	Fr. Bernik, A. Müller, M. Janežič, J. Dimc
14.	25. 5. 1913	IV. redni občni zbor	41-43	Frančišek Bernik, 25 članov
15.	31. 12. 1912	inventar	44-45	Frančišek Bernik
16.	10. 3. 1913	pravilna bilanca	46-47	Frančišek Bernik
17.	14. 11. 1913	sanacija	48-52	Frančišek Bernik
18.	7. 5. 1913	3. odborova seja	53	Fr. Bernik, A. Müller, J. Dimc
19.	28. 12. 1913	izredni občni zbor	54-55	Frančišek Bernik, 25 članov
20.	15. 5. 1914	4. odborova seja	56	Načelstvo Fr. Bernik, A. Müller, Fr. Končan Nadzorstvo Jan. Habjan, Pet. Cerar, Karel Flerin
21.	23. 7. 1914	1. odborova seja	57	Fr. Bernik, A. Müller, Fr. Končan, Jan. Dimc
22.	30. 6. 1914	inventar	58-60	Frančišek Bernik
23.	27. 9. 1914	V. redni občni zbor	61-63	Frančišek Bernik, 28 članov
24.	10. 12. 1914	2. odborova seja	64	Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller
25.	12. 5. 1915	3. odborova seja	65	Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller
26.	30. 6. 1915	inventar	66-68	Frančišek Bernik
27.	21. 7. 1915	1. odborova seja	69	Načelstvo Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller, Nadzorstvo Janez Habjan, Karel Flerin
28.	23. 8. 1915	2. odborova seja	70	Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller
29.	24. 10. 1915	VI. redni občni zbor	71-72	Frančišek Bernik, 15 članov
30.	26. 10. 1915	3. odborova seja	73	Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller
31.	19. 4. 1916	4. odborova seja	74-75	Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller
32.	30. 6. 1916	inventar	76-79	
33.	30. 6. 1916	5. odborova seja	80-81	Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller
34.	30. 6. 1916	6. odborova seja	82	Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller
35.	30. 7. 1916	1. odborova seja	83	Načelstvo Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller, Nadzorstvo Jan. Habjan, Karel Flerin
36.	30. 10. 1916	VII. redni občni zbor	84-85	Frančišek Bernik, 12. članov
37.	11. 3. 1917	2. odborova seja		Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller, Iv. Sicherl
38.	26. 6. 1917	izredni občni zbor	87-88	Frančišek Bernik, 12. članov
39.	15. 9. 1917	VIII. redni občni zbor	89-91	Frančišek Bernik, 5 članov
40.	28. 6. 1918	1. odborova seja	92-93	Načelstvo Fr. Bernik, Fr. Končan, A. Müller, Nadzorstvo Jan. Habjan, Karel Flerin
41.	29. 9. 1918	IX. redni občni zbor	94-95	Frančišek Bernik, 15 članov
42.	20. 12. 1918	1. odborova seja	96	Franc Bernik, Franc Končan, Janez Dimc
43.	10. 3. 1919	2. odborova seja	97	Fr. Bernik, Fr. Končan, Anton Müller, Janez Dimc
44.	9. 8. 1919	X. redni občni zbor	98-99	Frančišek Bernik, 18 članov
45.	14. 12. 1919	1. odborova seja	100-101	Franc, Bernik, Janez Dimc, Anton Müller

46.	18. 10. 1920	XI. redni občni zbor	102-104	Franc Bernik, 18 članov
47.	20. 12. 1920	1. odborova seja	104	Franc Bernik, Janez Dimc, Anton Müller
48.	10. 9. 1921	XII. redni občni zbor	105-106	Franc Bernik, 21 članov
49.	21. 10. 1922	XIII. redni občni zbor	107	Franc Bernik, 23. članov
50.	3. 2. 1924	XIV. redni občni zbor	109-111	Franc Bernik, 46 članov
51.	13. 2. 1925	XV. redni občni zbor	112-113	Franc Bernik, 51 članov
52.	11. 3. 1926	XVI. redni občni zbor	114-116	Franc Bernik, 16. članov

Ugotoviva lahko število rednih sej nadzorstva, rednih in izrednih občnih zborov ter drugih zapisov v obravnavani knjigi, kar prikazuje spodnja preglednica.

Preglednica: Število sej načelstva, rednih in izrednih občnih zborov in drugih zapisov

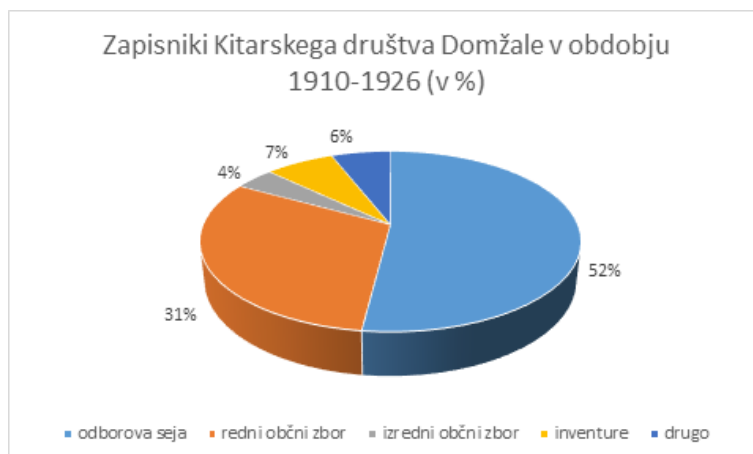
Leto	seje načelstva	redni občni zbori	izred. občni zbor	inventure	drugo	skupaj
1910	1	1	-	-	-	2
1911	2	1	-	-	-	3
1912	4	1	-	1	1	7
1913	3	1	1	-	2	7
1914	3	1	-	1	-	5
1915	4	1	-	1	-	6
1916	4	1	-	1	-	6
1917	1	1	1	-	-	3
1918	2	1	-	-	-	3
1919	2	1	-	-	-	3
1920	1	1	-	-	-	2
1921	-	1	-	-	-	1
1922	-	1	-	-	-	1
1924	-	1	-	-	-	1
1925	-	1	-	-	-	1
1926	-	1	-	-	-	1
skupaj	27	16	2	4	3	52

Ugotavljava, da je v knjigi zapisanih 52 zapisnikov sej iz obdobja od leta 1910 do leta 1926.

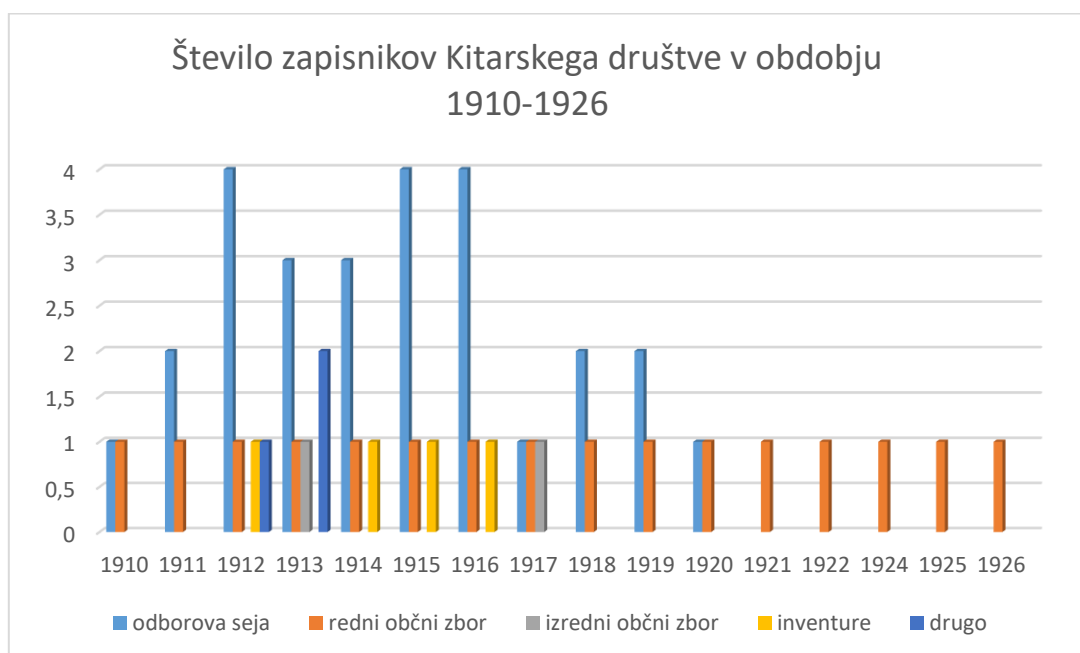
Sestanki načelstva so potekali od leta 1910 do leta 1920. Zadnjih pet let delovanja Kitarškega društva jih niso več sklicevali. Do leta 1920 so jih sklicali enkrat do največ štirikrat na leto (leta 1915 in 1916). **Redne občne zборе** so sklicevali vsako leto, izjema je le leto 1923. **Izredni občni zbor** so sklicali dvakrat, in sicer leta 1913 in 1917. **Inventuro** so izvedli štirikrat, in sicer v letih 1912, 1914, 1915 in 1916. Leta 1912 je načelnik Frančišek Bernik zapisal pregledno **poročilo o prvih petih letih poslovanja**. Leta 1913 je v knjigi zapis o bilanci²⁹ in sanaciji³⁰.

²⁹ Bilanca: 1. primerjalni prikaz dohodkov in stroškov podjetja v določeni dobi; 2. pregled, obračun sploh: napraviti življenjsko bilanco. <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=bilanca> (24. 2. 2020).

³⁰ Sanacija: izboljšanje neugodnega finančnega stanja določene organizacije s finančnimi in organizacijskimi ukrepi. <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=sanacija> (24. 2. 2020).

Kakor vidimo iz grafa, je bilo skupaj 52 % zapisnikov sej načelstva (27), 31 % zapisnikov rednih občnih zborov (16) in 4 % izrednih (2), 7 % zapisnikov inventur (4) in 6 % drugih zapisov (o sanaciji, pregled o prvih petih letih poslovanja ter bilanca). Vsebinsko teh zapisov predstavlja v nadaljevanju.

Skupaj je bilo 27 sestankov načelstva, kar pomeni povprečno 2,5 na leto. Največ sestankov načelstva je bilo leta 1912, 1915 in 1916 (po 4), 1913 in 1914 pa po tri. Trikrat je bila le po ena seja načelstva na leto (1910, 1917 in 1920). Vidimo lahko, da je društvo delovalo tudi v času prve svetovne vojne.

3 OD KOD SO BILI ČLANI KITARSKEGA DRUŠTVA?

V raziskovalni nalogi sva se posebej osredotočili na vprašanje, od kod so bili člani Kitarskega društva. Tega namreč do sedaj še nihče ni natančno preučil. Članice društva so bile predvsem pletice, ki so pletle kite, Kitarsko društvo pa jim je dobavljalo material (bast) in odkupovalo njihove napletene kite. Število članov ne odraža dejanskega števila pletic, pač pa število družin,

v katerih so pletli kite iz basta. Kakor je razvidno iz spodnje preglednice, je načelstvo kitarske zadruga nove člane sprejemalo na svojih sejah 15. novembra 1910 in 20. septembra 1911. Zanimivo je, da je bilo Kitarsko društvo ustanovljeno marca 1908, vendar so večino članstva uradno sprejeli šele na seji načelstva 15. 11. 1910. V zapisnikih so za vse člane (razen sedmih) zapisani naslednji podatki: ime in priimek ter kraj bivanja. Vse kraje sva razvrstili po današnjih občinah, težave sva imeli le s šestimi kraji, ki se nahajajo z istim imenom v več občinah (Laze, Selo, Soteska, Vinje, Vrhpolje in Žeje). Septembra 1911 je bilo v zapisnikih zabeleženih **933 članov** (in 6 hranilnic in posojilnic), konec leta 1912 pa jih je bilo še 813. Večina članov (898) je v knjigi zapisana na straneh 6 do 15). Zanimivo je, da so vpisani skoraj vsi sprejeti člani, razen 20-ih (959 – 939 = 20). Na seji načelstva 28. 12 1912 so poročali: »Zadruga šteje ob koncu 5. upravnega leta 1912 (sprejetih je bilo vsega skupaj, kot je na strani 22 tega zapisnika razvidno, **959 članov**, izstopilo pa je vsega skupaj doslej, kot zadnja zaporedna številka na strani 32 kaže 120 članov) **839 članov**.« O članih so v zapisnikih poročali še večkrat: »Skupno je bilo v zadrugo **doslej sprejetih 959 udov**.³¹ Skupno je iz zadruga izstopilo doslej **236 udov**. Zadruga torej šteje koncem upravnega leta **723 udov**.«³² Zadnji zapis v zvezi s številom članov je bil v zapisniku seje načelstva 14. 12. 1919: »Skupno je bilo doslej v zadrugo sprejetih **959 članov**, skupno je doslej izstopilo **292 članov**. Zadruga torej šteje **667 članov**.« V spodnjih preglednicah imamo torej podatke za 933 članov društva (brez posojilnic in hranilnic), kar predstavlja 97 % vseh članov. Posamezni člani so očitno ves čas tudi izstopali iz društva. Imena teh so navedena le za leto 1911 in 1912, zato sva jih lahko vključili v spodnjo preglednico.

3.1 ŠTEVILO ČLANOV KITARSKEGA DRUŠTVA GLEDE NA DANAŠNJE OBČINE

<i>Občina Domžale</i>	<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>Občina Domžale</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Bišče	4	-	4	-	-	4
Depala vas	5	1	6	-	-	6
Dob	70	-	70	10	5	55
Dragomelj	9	3	12	1	-	11
Gorjuša	8	-	8	-	-	8
Groblje	1	-	1	1	-	0
Homec	41	1	42	1	3	38
Hudo	1	-	1	-	1	0
Ihan	66	1	67	8	4	55
Jarše	24	-	24	-	1	23
Količevo	10	-	10	-	-	10
Kolovec	1	-	1	-	-	1
Krtina	17	5	22	1	2	19
Nožice	2	-	2	-	-	2
Oklo	2	-	2	-	-	2
Podrečje	12	-	12	3	-	9
Podšumberk	3	-	3	1	-	2
Podturnše	-	1	1	-	-	1

³¹ Ud, SSKJ: star. član: društvo pridobiva, vpisuje nove ude / častni, dosmrtni ud / biti ud plemiške rodbine, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=ud> (20. 1. 2020).

³² Seja načelstva 30. 6. 1916.

Prelog	1	-	1	-	-	1
Preserje	13	-	13	2	-	11
Pšata	18	-	18	1	2	15
Radomlje	43	2	45	1	4	40
Rodica	17	-	17	3	1	13
Rova	7	-	7	-	-	7
Sp. Domžale	12	-	12	-	-	12
Stob	8	-	8	1	-	7
Sv. Trojica	6	-	6	-	1	5
Šentpavel	4	-	4	1	-	3
Škočjan	11	1	12	-	-	12
Škrjanče	4	-	4	-	-	4
Študa	14	3	17	2	-	15
Tabor	1	-	1	-	-	1
Vir	22	-	22	6	-	16
Zaboršt	2	-	2	-	-	2
Zg. Domžale	21	-	21	4	-	17
Želodnik	3	-	3	-	-	3
Žiče	1	-	1	-	-	1
skupaj	484	18	502	47	24	431

<i>Občina Mengeš</i>	<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>Občina Mengeš</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Dobeno	1	-	1	-	1	0
Loka	21	1	22	-	1	21
Mengeš	70	3	73	1	3	69
Topole	4	-	4	2	-	2
skupaj	96	4	100	3	5	92

<i>Občina Vodice</i>	<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>Občina Vodice</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Bukovica	17	-	17	1	1	15
Golo	2	-	2	-	-	2
Koseze	-	1	1	-	-	1
Polje	7	-	7	-	-	7
Repnje	2	3	5	-	-	5
Skaručna	-	1	1	-	-	1
Šinkov Turn	7	-	7	-	-	7
Utik	15	-	15	-	1	14
Vodice	25	-	25	-	1	24
skupaj	75	5	80	1	3	76

<i>Občina Kamnik</i>	<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>Občina Kamnik</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Duplica	6	-	6	1	-	5

Cirkuše	-	1	1	-	-	1
Golice	-	5	5	-	-	5
Kamnik	7	-	7	2	-	5
Mali Hrib	-	2	2	-	-	2
Podgorje	5	-	5	2	-	3
Rudnik	1	-	1	-	-	1
Šmarca	33	-	33	6	2	25
Volčji Potok	6	-	6	-	-	6
Zg. Tuhinj	1	8	9	-	-	9
skupaj	59	16	75	11	2	62

<i>Občina Moravče</i>	<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>Občina Moravče</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Imenje	1	-	1	1	-	0
Javoršica	1	1	2	-	-	2
Moravče	32	-	32	4	1	27
Prikrnica	1	-	1	-	-	1
skupaj	35	1	36	5	1	30

<i>Občina Lukovica</i>	<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>Občina Lukovica</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Blagovica	1	-	1	-	-	1
Brdo	5	1	6	-	-	6
Gradišče	1	-	1	1	-	0
Imovica	1	-	1	-	-	1
Krašnja	3	-	3	-	-	3
Prevoje	6	-	6	1	1	4
Vrba	2	-	2	-	-	2
skupaj	19	1	20	2	1	17

<i>Občina Komenda</i>	<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>Občina Komenda</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Breg	1	-	1	-	-	1
Komenda	6	-	6	1	1	4
Križ	5	-	5	-	-	5
Moste	3	-	3	1	-	2
Skadole (Suhadole)	8	1	9	-	-	9
skupaj	23	1	24	2	1	21

<i>Občina Ljubljana</i>	<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>Občina Ljubljana</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Podgorica	6	-	6	1	-	5
Šentjakob	2	-	2	-	1	1
skupaj	8	-	8	1	1	6

<i>Ostale občine</i>		<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>ostale občine</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Cerklje	Cerklje	2	-	2	1	-	1
Čemšenik	Zagorje ob Savi	-	1	1	-	-	1
Lesce	Radovljica	3	-	3	-	-	3
Trzin	Trzin	25	4	29	3	-	26
Zajelše	Dol pri Ljubljani	1	-	1	-	-	1
	skupaj	31	5	36	4	-	32

Šest istoimenskih naselij nisva mogli uvrstiti v današnje občine, ker se ponavljajo v različnih občinah.

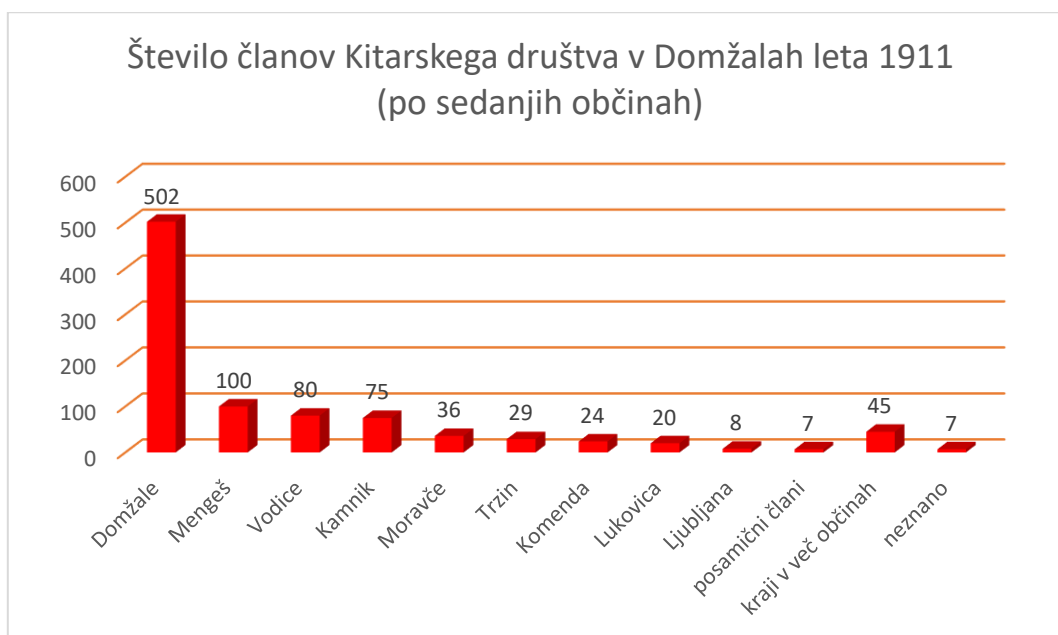
<i>Podvojeni kraji, katerim občine ne moremo določiti</i>		<i>15. 11. 1910</i>	<i>20. 09. 1911</i>	<i>več občin</i>	<i>izstop 1911</i>	<i>izstop 1912</i>	<i>skupaj</i>
Laze	Domžale, Kamnik, Dol pri Ljubljani	-	4	4	-	-	4
Selo	Domžale, Moravče, Vodice	18	2	20	1	1	18
Soteska	Kamnik, Moravče	-	1	1	-	-	1*
Vinje	Dol pri Ljubljani, Moravče	3	0	3	-	-	3
Vrhopolje	Moravče, Kamnik	11	-	11	3	1	7
Žeje	Domžale, Komenda	6	-	6	-	-	6
neznano	ni navedbe kraja	6	1	7	-	-	7
	skupaj	44	8	52	4	2	46

Največ naselij, v katerih so pletli kite za Kitarsko društvo, je v današnjih občinah: Domžale (37), Kamnik (10), Vodice (9) in Lukovica (7). Število članov po današnjih občinah prikazuje spodnja preglednica.

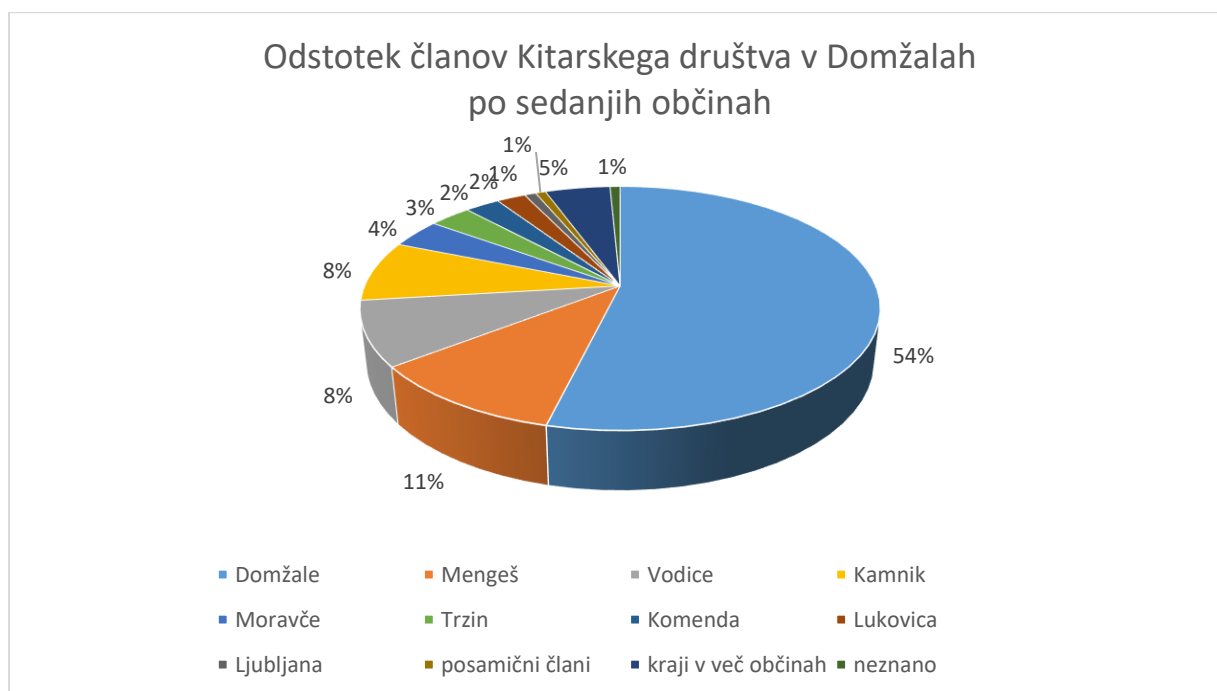
Število članov Kitarskega društva po današnjih občinah – skupaj

Današnje občine	15. 11. 1910	20. 09. 1911	skupaj	izstop 1911	izstop 1912	skupaj
Domžale	484	18	502	47	24	431
Mengeš	96	4	100	3	5	92
Vodice	75	5	80	1	3	76
Kamnik	59	16	75	11	2	62
Moravče	35	1	36	5	1	30
Lukovica	19	1	20	2	1	17
Komenda	23	1	24	2	1	21
Ljubljana	8	0	8	1	1	6
Trzin	25	4	29	3	-	26
Radovljica	3	0	3	-	-	3
Cerklje	2	0	2	1	-	1
Zagorje ob Savi	0	1	1	-	-	1
Dol pri Ljubljani	1	0	1	-	-	1
občina ni znana	44	8	52	4	2	46
skupaj	874	59	933	80	40	813

Spodnji graf prikazuje število članov Kitarskega društva z območij današnjih občin in sicer leta 1911, ko jih je bilo največ (933). Daleč največ je bilo članov z območja današnje Občine Domžale (502), nato z območij današnjih občin Mengeš (100), Vodice (80) in Kamnik (75).

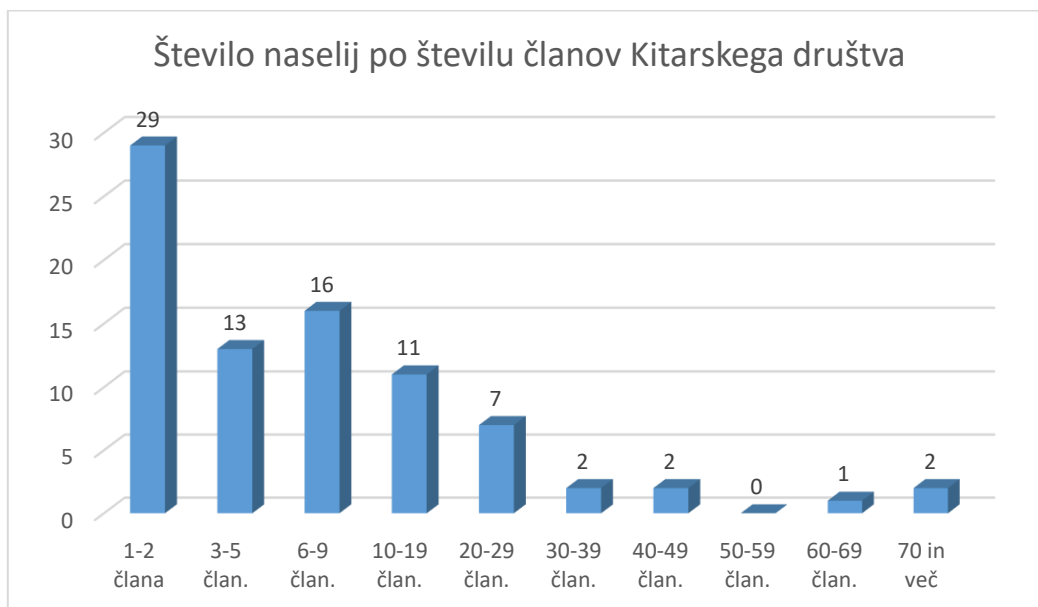
Spodnji graf prikazuje število članov Kitarskega društva po sedanjih občinah v odstotkih. Več kot polovico (54 % članov) je bilo z območja današnje Občine Domžale, 11 % z območja Občine Mengeš, po 8 % z območja Občine Vodice in enak delež z območja Občine Kamnik. Posamezni člani Kitarskega društva so bili še iz občin: Cerklje (2), Zagorje ob Savi (Čemšenik – 1), Radovljica (Lesce – 3) in Dol pri Ljubljani (Zajelše – 1).

Po podatkih v zapisnikih, ki sva jih obravnavali, jih je do začetka leta 1913 izstopilo 13 % članov, po poročanju načelnika na seji načelstva 14. 1. 1919 pa **30 %**.

3.2 ŠTEVILO ČLANOV KITARSKEGA DRUŠTVA PO NASELJIH

Vsa naselja sva uvrstili v kategorije po številu članov. Kategorije so naslednje: 1 do 2 člana, 3 do 5 članov, 6 do 9 članov, 10 do 19 članov, 20 do 29 članov, 30 do 39 članov, 40 do 49 članov, 50 do 59 članov, 60 do 69 članov in 70 in več članov. Število naselij glede na te kategorije prikazujeta spodnja grafa.

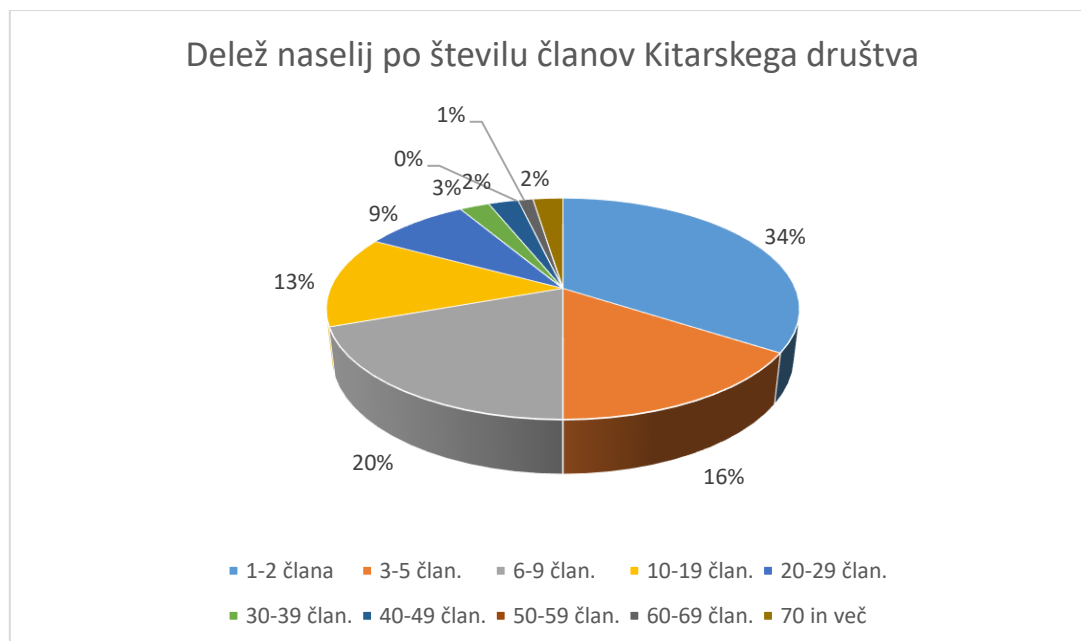

Naselja glede na število članov Kitarskega društva v Domžalah

Število članov	Naselja (občina v oklepaju)
1 do 2 člana	Groblje, Hudo, Kolovec, Nožice, Oklo, Podturnše, Prelog, Tabor, Zaboršt, Žiče (v Občini Domžale); Dobeno (Mengeš), Golo, Koseze, Skaručna (Vodice); Mali Hrib, Rudnik, Cirkuše (Kamnik), Imenje, Javorščica, Prikrnica (Moravče), Blagovica, Gradišče, Imovica, Vrba (Lukovica), Breg (Komenda), Šentjakob (Ljubljana), Cerklje, Čemšenik, Zajelše (Dol pri Ljubljani).
3 do 5 članov	Bišče, Podšumberk, Šentpavel, Škrjanče, Želodnik (v Občini Domžale), Topole (Mengeš), Repnje (Vodice), Golice, Podgorje (Kamnik), Krašnja (Lukovica), Križ, Moste (Komenda), Lesce (Radovljica).
6 do 9 članov	Depala vas, Gorjuša, Rova, Sv. Trojica, Stob (v Občini Domžale), Polje, Šinkov Turn (Vodice), Duplica, Kamnik, Volčji Potok, Zg. Tuhinj (Kamnik), Brdo, Prevoje (Lukovica), Komenda, Suhadole (Komenda), Podgorica (Ljubljana).
10 do 19 članov	Dragomelj, Količevo, Podrečje, Preserje, Pšata, Rodica, Sp. Domžale, Škocijan, Študa (v Občini Domžale), Bukovica, Utik (Vodice).
20 do 29 članov	Jarše, Krtina, Vir, Zg. Domžale (Občina Domžale), Loka (Mengeš), Vodice, Trzin.
30 do 39 članov	Šmarca (Občina Kamnik), Moravče.
40 do 49 članov	Homec, Radomlje (Občina Domžale).
50 do 59 članov	/

60 do 69 članov	Ihan (67) v Obč. Domžale.
70 do 73 članov	Dob (70) v Obč. Domžale, Mengeš (73) .

Opomba: Istoimenskih naselij, ki se nahajajo v več občinah, nisva mogli razvrstiti. To so naselja: **Laze, Selo, Soteska, Vinje, Vrhpolje in Žeje**.

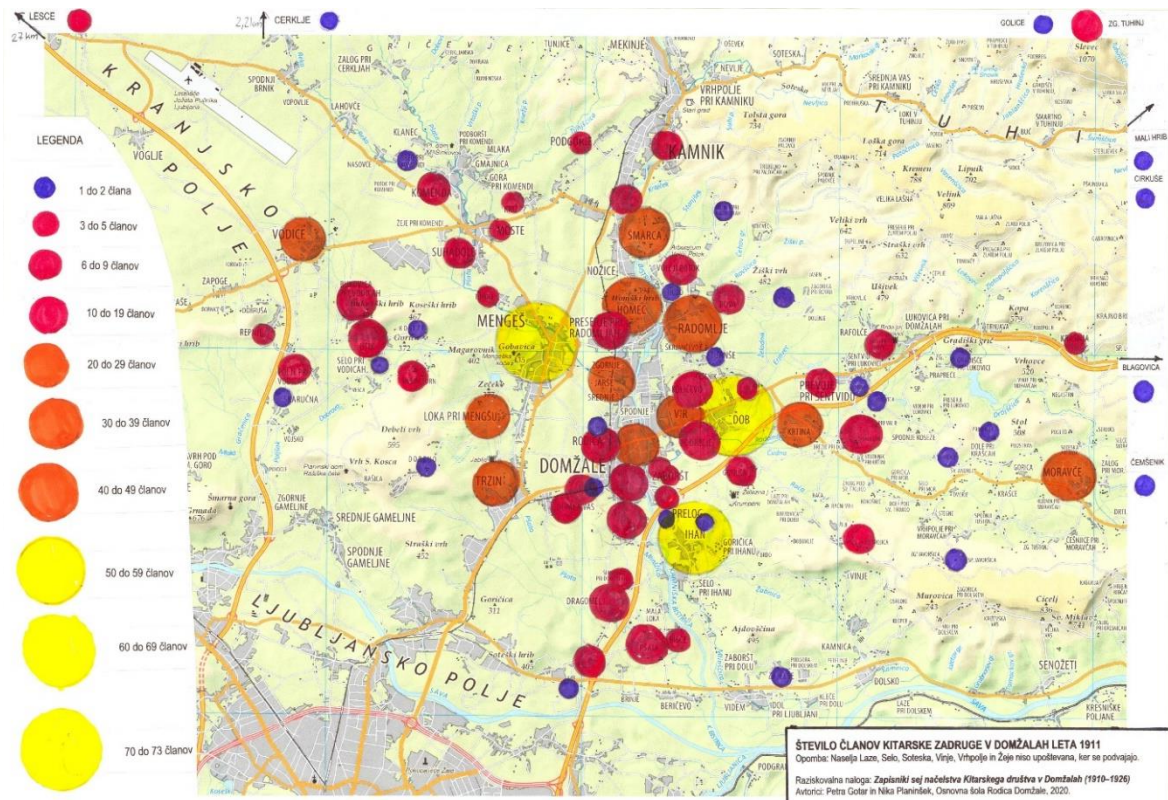

Dobra tretjina naselij (34 %) je bilo takšnih, ki so imela le enega ali dva člana Kitarskega društva, 16 % pa tri do pet članov. Petina (20 %) je bilo naselij, ki so imela šest do devet članov, 13 % naselij pa 10 do 19 članov. Ugotavljava torej, da je bilo članstvo precej razpršeno po manjših naseljih, saj je 70 % vseh naselij imelo manj kot 10 članov Kitarskega društva. Tri naselja, ki so imela največ članov, so bila: Mengeš (73), Dob (70) in Ihan (67). Nad 40 članov sta imeli še naselji Homec (42) in Radomlje (45). Nad 20 članov so imela naslednja naselja: Šmarca (33), Moravče (32), Trzin (29), Vodice (25), Loka pri Mengšu (22), Jarše (24), Krtina in Vir (po 22), Zg. Domžale (21). Če seštejemo člane v današnjem mestu Domžale (Zg. in Sp. Domžale, Stob in Študa, ugotovimo, da je bilo v Domžalah 58 članov.

Izdelali sva karto, v katero sva vrisali kraje glede na število članov Kitarskega društva. Iz nje je razvidno **osrednje območje**, s katerega so bili člani Kitarskega društva. Nahaja se **med Ihanom, Mengšem, Šmarco in Dobom oziroma Krtino**. Izven tega območja so bila središča z več kot 20 člani še v **Moravčah, Trzinu, v Loki pri Mengšu in v Vodicach**.

Skrajne meje območja, s katerega so bili še člani Kitarskega društva, so predstavljala naselja:

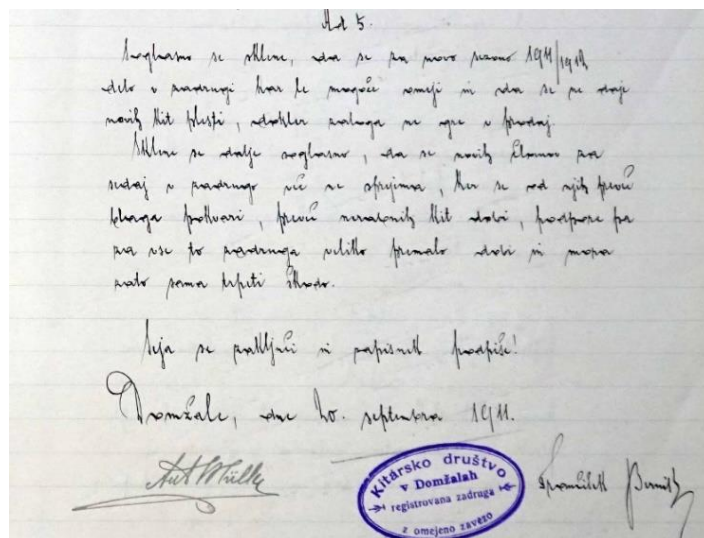
- na jugu Zajelše in Šentjakob,
- na zahodu Skaručna, Polje in Repnje,
- na severozahodu Lesce in Cerklje,
- na severu Kamnik in Podgorje,
- na severovzhodu Zgornja Tuhinjska dolina (naselja: Zg. Tuhinj, Golice, Mali hrib in Cirkuše),
- na vzhodu pa Blagovica in Čemšenik.

Karta: Število članov kitarske zadruga leta 1911 (glejte tudi karto v prilogi naloge). V karto niso vrisani podatki za naselja: Laze, Selo, Soteska, Vinje in Žeje, ker se imena teh naselij na tem območju podvajajo. (Risala: Nika Planinšek).

Kakor je razvidno iz karte, lahko ločimo tri največja jedra – naselja, v katerih je bilo največ članov Kitarskega društva. To so: **Mengeš, Dob in Ihan**. Če seštejemo še vsa štiri naselja (Zg. in Sp. Domžale, Stob in Študa), iz katerih so kasneje nastale Domžale, v to jedro spada tudi območje današnjega mesta Domžale.

3.3 OMEJEVANJE ČLANSTVA KITARSKEGA DRUŠTVA

Slika 4: Seja načelstva z dne 20. 9. 1911, knjiga sej načelstva Kitarskega društva, str. 23.

Na seji načelstva 20. 9. 1911 so sklenil naslednje: »Soglasno se sklene, da se za novo sezono 1911/1912 **delo v zadrugi kar le mogoče omeji** in da se ne daje novih kit plesti, dokler zaloga ne gre v prodajo. Sklene se dalje soglasno, da se **novih članov za sedaj v zadrugo več ne sprejema**, ker se od njih preveč blaga pokvari, preveč nerabnih kit dobi, podpore pa za vse to zadruga veliko premalo dobi in mora zato sama trpeti škodo.«

Na seji načelstva 22. 9. 1912 so sklenili: »Vsaki pletici se mora odslej vsak teden, ko prinese kite, po 1 K ali vsaj po 50 hl od zaslužka pridržati na račun deleža toliko časa, da bo ves delež v znesku **10 K** vplačan. **Katere od sedanjih članic do konca tega leta deleža ne bodo imele vplačanega, se iz zadruga izključijo.**«

Iz teh dveh zapisov izvemo, da so si v letu 1911 in 1912 prizadevali, da bi se pletice ne včlanjevale več, ker so imeli velike zaloge kit, ki jih niso mogli prodati. Razlogi za takšne ukrepe so navedeni v poročilu načelnika o poslovanju v prvih petih letih. Takole Bernik opisuje problematiko: »Načelnik je takoj v začetku prav vse storil, da bi zadruga bila takoj zvedela za prave trgovske cene kitam. Takoj se je obrnil na **Gospodarsko zvezo** in poslal vzorce s prošnjo, da poizve za prave cene dotičnim kitam. Gospodarska zveza je takoj poslala te vzorce (musterkarte) naše zadruga **Handelsmuseum-u na Dunaj** s prošnjo, da naj poizve in sporoči prave trgovske cene. Brez uspeha! C. kr. trgovski muzej je odgovoril, da mu ni mogoče zvedeti za cene! Načelniku zadruga sedaj ni kazalo drugega, kakor, da je **osebno šel k tovarnarju Krizantu Ladstätter-ju**, mu pokazal musterkarte zadruga leta 1908 in ga prosil, da mu naznani prave tržne cene kitam, ki so bile na musterkartah. Ladstätter je takoj prijazno obljubil, da bo to rad ustregel in je prevzel musterkarte z obljubo, da bo nanje napisal čisto pravilne trgovske cene! Drugi dan je načelniku Ladstätter musterkarte zopet poslal in na njih so bile napisane cene posameznim cenam. Ker je bil načelnik trdno overjen, da so to v resnici prave trgovske cene, se je **vsa kalkulacija za kite leta 1908 in 1909 vršila na podlagi teh cen**. Vse je prav dobro kazalo na podlagi teh cen, **da se bast ne plačuje predrago, da se pleticam ne plačuje preveč**, ampak bo pri vsaki kiti še zadruga imela primeren dobiček. In musterkarte s temi od Ladstätterja naznanjenimi kitarskimi cenami je načelnik **razposlal skoraj na vse avstrijske slamninarske tovarne**. Samo to je bilo čudno, da **naročila ni prišlo od nikoder nobenega**. Tudi domžalski tovarnarji niso celo zimo 1908/1909, ko se je toliko pletlo, prav nič naročili. Popolnoma so ignorirali zadrugo! Šele proti koncu te prve sezone, ko je zadruga že nad **50.000 kit imela v zalogi**, zgolj iz Stolle-jevega blaga in plačane vse glede na Ladstätterjeve cene, je prišel zastopnik tovarne **J. Oberwalder & Co.** načelniku in naznanil, da bi tovarna bila pripravljena vzeti več kit v 3 vitre, a je pristavil "mit ihrem priszen können mir nichts machen. das maximum, das mir ambringen köschten ist 35 hel." (Z vašo nagrado ne morem storiti ničesar. Največ, kar me lahko ubije, je **35 hel.**). In to za kite, za katere nam je Ladstätter naznanil ceno **60 hel**, in katerih je bilo takrat nad 40.000 v zalogi. In takrat ob sklepu prve sezone se je šele pokazalo, **ko je zadruga enkrat s Theod. Stäberjem prišla v dotiko**, da so bile od Ladstätterja naznanjene cene napačne, **za polovico previsoke!** In tako je zadruga v sled teh popolnoma napačnih informacij samo na zaslužku **pleticam v prvi sezoni (1908/1909) plačala nad 7.500 K preveč**, v svojo izgubo. Kar se zopet čisto natančno lahko dožene iz blagajniških dnevnikov in fakturne knjige. Pri vsem tem pa v letih 1908 in 1909 tudi prav **nobene podpore ni bilo mogoče dobiti**, tako da je tudi sovoznino, upravne stroške, obresti izposojil plačala skupno **nad 7.200 K v svojo izgubo**, ter tudi kosmatega dobička pri blagu. Kar je iz doslej povedanega jasno, ni moglo biti prav nič. Tako je bila zadruga koncem drugega upravnega leta za **25.000 K preveč zadolžena** (pasivna). V bilancah se je ta primanjkljaj prikril na ta način, da se je vrednost blaga vsako leto za toliko višje napravila, kolikor je bilo primanjkljaja. Prikrival pa načelnik tega primanjkljaja nikdar ni, ampak je ravno v sled tega **prosil za zadrugo za 10.000 K brezobrestnega posojila in za 6.000 K državne podpore** z izrecnim pristavkom v

prošnji, da za to vsoto zadruga nima pokritja. Tudi je natančno pojasnil pri utemeljevanju prošnje, kako se je bast plačeval veliko predrago, kako se je pleticam veliko preveč plačevalo v sled napačnih informacij. **Poleg bojkota tovarnarjev nasproti zadrugi pa je zadruga v začetku izredno veliko imela trpeti tudi od dunajskih agentov, ki so takoj začutili, da jim bo zadruga v škodo. Neverjetno je, koliko se je agent Sch. Lessinger trudil, da bi zadrugi onemogočil uspeh! Zato pa je načelnik prav posebno za to skrbel, da zadruga z agenti skoraj nič nima opraviti, ampak da sama brez agentov občuje z odjemalci. To je sicer težavneje, a sigurneje! V tretjem upravnem letu 1910 je zadruga prvič stala že na pravih tleh sigurne kalkulacije in napravila dobiček. Od tedaj uspeva.»**

Če na kratko povzameva: Bernik je bil zaveden s strani tovarnarja Krizanta Ladstätterja, ki mu je posredoval veliko previsoke cene kit. To je bil razlog, da v zadrugi prvih napletenih kit dolgo časa niso uspeli prodati in da so pleticam za kite plačevali previsoke zneske. Šele zastopnik tovarne Jakob Oberwalder & Co. ga je seznanil z realnimi cenami, pa kasneje trgovec Teodor Stäber iz Dresdna v Nemčiji, ki je bil prvi večji odjemalec kit. Zaradi tega se bilo društvo močno zadolženo, saj je primanjkljaj znašal 25.000 kron. Deloma je k temu prispevalo tudi predrago plačevanje basta, kar bomo videli v nadaljevanju. K reševanju tega problema so morale prispevati tudi pletice, saj je bilo na seji načelstva septembra 1912 sklenjeno, da mora vsak član/članica prispevati k znižanju dolga po 10 kron na leto. Če člani tega zneska ne bi prispevali, bi jih izključili iz društva.

4 KAJ NAM POVEDO ZAPISNIKI REDNIH SEJ NAČELSTVA KITARSKEGA DRUŠTVA?

V obdobju od 15. 11. 1910 do 20. 12. 1920 je imelo načelstvo Kitarskega društva 27 sej. Udeležba izvoljenih odbornikov in nadzornikov na sejah načelstva je bila naslednja:

Datum seje načelstva	načelnik Franc Bernik	odbornik Matej Janežič	odbornik Anton Müller	odbornik Janez Dimec	odbornik Franc Ravnikar	odbornik Ivan Sicherl	prisotni nadzorniki	skupaj
prvo n. 1908	da	da	da	da	da	da	-	6
15. 11. 1910	da	da	da	da	-	da	-	5
20. 9. 1911	da	da	da	-	-	da	-	4
28. 12. 1911	da	da	-	-	-	da	3	3+3
26. 5. 1912	da	-	da	da	-	-	3	3+3
22. 9. 1912	da	-	da	-	da	da	-	4
10. 11. 1912	da	da	da	-	-	da	-	4
28. 12. 1912	da	da	da	-	-	da	3	4+3
21. 1. 1913	da	da	da	da	-	-	-	4
3. 4. 1913	da	da	da	da	-	-	-	4
7.5. 1913	da	-	da	da	-	-	-	3
15. 5. 1914	da	-	da	-	Franc Končan	da	3	4+3
23. 7. 1914	da	-	da	da	da	-	-	4
10. 12. 1914	da	-	da	-	da	-	-	3
12. 5. 1915	da	-	da	-	da	-	-	3
21. 7. 1915	da	-	da	-	da	-	2	3+2
23. 8. 1915	da	-	da	-	da	-	-	3
26.10. 1915	da	-	da	-	da	-	-	3
19. 4. 1916	da	-	da	-	da	-	-	3
30. 6. 1916	da	-	da	-	da	-	-	3
30. 6. 1916	da	-	da	-	da	-	-	3
30. 7. 1916	da	-	da	-	da	-	2	3+2

11. 3. 1917	da	-	da	-	da	da	-	4
28. 6. 1918	da	-	da	-	da	-	2	3+2
20. 12. 1918	da	-	-	da	da	-	-	3
10. 3. 1919	da	-	da	da	da	-	-	4
14. 12. 1919	da	-	da	da	-	-	-	3
20. 12. 1920	da	-	da	da	-	-	-	3
udeležba sk.	28	8	26	11	2/14	9	7	

Ugotavljava, da se je sej načelstva v obdobju od 1910 do 1920 udeleževalo največ pet in najmanj trije člani načelstva. Vedno je bil prisoten **načelnik Franc Bernik**, zelo pogosto pa tudi **Anton Müller** (92 % udeležba). Domžalski župan **Matej Janežič** je bil prisoten do aprila 1913. **Janez Dimc**, župan Depale vasi, je bil le občasno prisoten (39 % udeležba), še nekoliko redkeje tudi **Ivan Sicherl**, posestnik (32 % udeležba), čeprav je bil do leta 1912 skoraj vedno prisoten. **Franc Ravnikar**, tesarski mojster, se je od leta 1910 do 1913 le dvakrat udeležil seje načelstva. Na njegovo mesto je bil leta 1914 izvoljen **Franc Končan** (posestnik), ki je bil do tedaj nadzornik. Franc Končan se je redno udeleževal sej načelstva, manjkal je le leta 1919 in 1920, ko je v zapisnikih zapis, da je umrl in da ga je nadomestil sin Franc Končan mlajši. Čeprav so na občnih zborih tudi po letu 1920 potrjevali izvolitev članov načelstva, pa sestankov niso več imeli.

Nadzorniki na sejah načelstva Kitarskega društva

<i>Datum Seje načelstva</i>	<i>Franc Končan nadzornik</i>	<i>Janez Habjan nadzornik</i>	<i>Peter Cerar nadzornik</i>	<i>Karel Flerin nadzornik</i>	<i>skupaj</i>
28. 12. 1911	da	da	da	-	3
26. 5. 1912	da	da	da	-	3
28. 12. 1912	da	da	da	-	3
15. 5. 1914	-	da	da	da	3
21. 7. 1915	-	da	-	da	2
30. 7. 1916	-	da	-	da	2
28. 6. 1918	-	da	-	da	2

Do leta 1916 so imeli pet članov nadzorstva, po letu 1917 pa štiri. Ugotavljava pa, da se nekateri niso nikoli udeležili sej načelstva. To so bili: Gašper Juvan (Dob), Franc Rahne (Študa), Josip Odlasek, nadučitelj v Domžalah, Pavel Bertoncej in Karol Zajec. Če bi sklepali glede na udeležbo na sejah nadzorstva, so bili člani do leta 1914 trije (**Franc Končan, Janez Habjan in Peter Cerar**, od leta 1915 dalje pa dva (**Janez Habjan in Karel Flerin**). Ves čas je bil nadzornik Janez Habjan. Nadzorniki so bili v obdobju od leta 1910 do leta 1920 prisotni na sedmih sejah načelstva, kar predstavlja 26 % sej.

Vsebine, ki so jih na obravnavali na sejah načelstva, prikazuje spodnja preglednica.

<i>Zap. št.</i>	<i>Datum</i>	<i>Vsebina</i>
1.	15. 11. 1910	Poročanje o deželni podpori
2.	20. 9. 1911	Prekinitev poslovnih odnosov s Stäberjem
3.	28. 12. 1911	Izstop članov
4.	26. 5. 1912	Poročilo o izvršeni reviziji
5.	22. 9. 1912	Poročanje o deželni podpori in prispevku pletic k reševanju težkega položaja Kitarskega društva
6.	10. 11. 1912	Razgovor glede odjemalcev kit
7.	28. 12. 1912	Število članov in pregled računov
8.	21. 1. 1913	Pregled čez prvih pet let poslovanja
9.	3. 4. 1913	Pregled zadruga zaradi državne podpore
10.	7. 5. 1913	Računski zaključek in popis inventarja

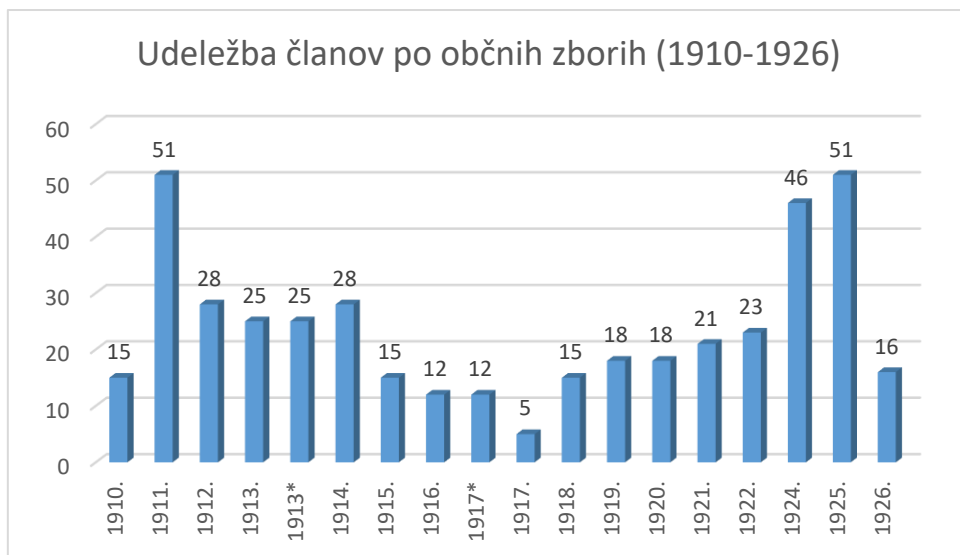
11.	15. 5. 1914	Revizijsko poročilo
12.	23. 7. 1914	Pregled poslovnih knjig in računov
13.	10. 12. 1914	Reševanje težav zaradi vojnih razmer
14.	12. 5. 1915	Poslovanje v primeru vojne z Italijani
15.	21. 7. 1915	Pregled poslovnih knjig, inventarja in računov
16.	23. 8. 1915	Dopis Zavoda za pospeševanje obrti v Ljubljani v zvezi s pletenjem slamnatih zimskih čevljev za vojake
17.	26.10. 1915	Težave v zvezi s pletenjem slamnatih zimskih čevljev za vojake
18.	19. 4. 1916	Izstop članov
19.	30. 6. 1916	Pregled števila članov
20.	30. 6. 1916	Pregled števila članov
21.	30. 7. 1916	Pregled poslovnih knjig, inventarja in računov
22.	11. 3. 1917	Pristop k Zadružni centrali
23.	28. 6. 1918	Prizadevanja za sanacijo
24.	20. 12. 1918	Poročanje o političnem kaosu po porazu Avstrije
25.	10. 3. 1919	Ponovni pristop k Zadružni zvezi
26.	14. 12. 1919	Izstop članov in dogovori v zvezi z naročilom basta
27.	20. 12. 1920	Dogovori glede naročanja basta

Obraunavane vsebine bi lahko združili v naslednje sklope:

- pridobivanje finančne podpore (deželne in državne),
- nabava materiala (basta) in plačevanje pleticam za napletene kite,
- prodaja kit in prekinitev poslovnih odnosov s Stäberjem,
- o članstvu (število članov in izstopi članov)
- o političnih razmerah in težavah poslovanja zaradi prve svetovne vojne ter o pletenju slamnatih zimskih čevljev za vojake,
- poročanje o opravljeni reviziji,
- pregled poslovnih knjig, inventarja in računov in
- prizadevanja za sanacijo in pristopu k Zadružni zvezi.

5 KAJ NAM POVEDO ZAPISNIKI OBČNIH ZBOROV KITARSKEGA DRUŠTVA?

V obdobju od 24. 4. 1910 do 11. 3. 1926 so imeli 18 občnih zborov Kitarskega društva in sicer 16 rednih in dva izredna občna zbora (decembra 1913 in junija 1917). Redne občne zборе so sklicali enkrat na leto. Čas sklica se zelo razlikuje (od februarja do decembra). Vedno se je občnega zbora udeležil **načelnik Francišek Bernik**, poleg njega pa še od najmanj 5 članov (sept. 1917) do največ 51 članov (mar. 1911 in feb. 1925). Eden od razlogov za izredno nizko udeležbo članov na rednem občnem zboru septembra 1917 so vojne razmere, saj so bili vsi moški do starosti 52 let v vojski. Povprečno na občni zbor se je udeležilo 24 članov. Spodnji graf nazorno kaže, kako nizka udeležba je bila na občnih zborih v času prve svetovne vojne.

Občni zbori so bili sklicani 15 dni pred izvedbo z objavo v **Narodnem gospodarju**, ki je bilo glasilo Zadružne zveze, v katero je bilo Kitarsko društvo včlanjeno. Tako je bilo do leta 1917 (npr. objava v Narodnem gospodarju št. 11 z dne 9. 6. 1917 za izredni občni zbor 26. 6. 1917). Od septembra 1917 dalje pa so (za osmi in vse naslednje občne zборе) zaradi varčevanja vabila na občne zборе objavljali na oglasni deski v "uradnici" osem dni pred izvedbo. V zvezi s tem so prej na izrednem občnem zboru spremenili društvena pravila. Sklepava, da je bila to pisarna, kjer so sprejemali kite in izdajali material zanje. Nikjer v zapisnikih nisva zasledili, kje so ti društveni prostori bili. Glede na to, da je bil leta 1910 grajen društveni dom (današnji Kulturni dom Franca Bernika Domžale) je možno, da je bilo to v takratnem društvenem domu.

Slika 5: Društveni dom Domžale, danes Kulturni dom Franca Bernika Domžale. Zgrajen je bil leta 1910 po načrtih tesarskega mojstra Franca Ravnikarja, pobudnik in organizator gradnje pa je bil domžalski župnik Franc Bernik.³³ Morda so imeli v društvenem domu sestanke in »uradnico«.

Zapisnikar na občnih zborih je bil vedno **Franc Končan**, razen na prvem rednem občnem zboru (leta 1910), ko je zapisnik pisal **Ivan Sicherl** in od desetega do trinajstega rednega občnega zbora (od leta 1919 do leta 1922), ko je zapisnik pisal **Janez Dimc**.

³³ Društveni dom v Domžalah, <http://www.kd-domzale.si/zgodovina-kdfbd.html> (20. 2. 2020).

Osrednji del občnega zbora je predstavljalo **poročilo načelstva**, ki ga je vedno posredoval načelnik Frančišek Bernik. Na občnem zboru 24. 4. 1910 (prvi zapisnik v obravnavani knjigi) je poročal takole: *»Navzlic izrednim težavam si je zadruga priborila obstanek. To potrjuje število 706 članov, posebno pa vsota K 17.458,73 kot prejemki za kite.«* V nadaljevanju je poročal, da so v **Dresden** (v Nemčiji) poslali že več kot 20.000 kit. Nato je dodal še: *»Čistega dobička zadruga res da še nima nič, ker je sama brez vsake podpore morala učiti pletice, jim dajati material in plačati tudi slabe kite.«*

Poročilu načelstva je vedno (razen na prvem in drugem rednem občnem zboru) sledilo **poročilo nadzorstva**. Običajno je zapisnikar zapisal takole: *»Nadzornik Franc Končan poroča, da je nadzorstvo večkrat in skrbno nadzorovalo zadrugo in se prepričalo o njenem rednem in vestnem poslovanju.«* (9. 6. 1912 na tretjem rednem občnem zboru).

Na tretjem občnem zboru je Frančišek Bernik poročal: *»Najhujše težave so premagane. Na podlagi lastnih pridobljenihkušenj se zadruga trgovsko vedno bolj utrjuje.«*

Izredni občni zbor 28. decembra 1913 so sklicali iz dveh razlogov: prvič, da so zaradi sezonskega dela za **poslovno leto** določili obdobje do 30. junija namesto do 31. decembra, *»ko gre blago najbolj med pletice in kite med odjemalce in ko odjemalci kit še ne plačajo«*. In drugič: glede na to so spremenili tudi pravila.

Na petem rednem občnem zboru 27. 9. 1914 je zapisnikar zapisal naslednje: *»V imenu načelstva poroča načelnik Frančišek Bernik sledeče: Preteklo upravno leto je bilo prav posebno važno. Šlo se je za to, da se zadruga postavi na trdna tla in da se poravnajo izgube, ki jih je zadruga imela takoj prvi dve leti svojega obstanka pri bastu in kitah vsled popolnoma napačnih informacij.«*

Na šestem rednem občnem zboru, ki je potekal že v času 1. svetovne vojne (24. 10. 1915), je Bernik poročal: *»Navzlic vojski je zadruga tudi v preteklem upravnem letu delovala.«*

Na naslednjem, sedmem rednem občnem zboru (1916) pa je poročal o težavnem položaju zadruge **zaradi vojnih razmer**: *»Položaj zadruge je zelo trpel vsled vojske. Ni bilo mogoče dobiti materiala - basta, pa tudi pletic ne, ker se rajši šiva vojaške slamnate čevlje. Je pa upravičeno upanje, da bo v novem upravnem letu mogoče razprodati zalogo kit.«*

Na drugem izrednem občnem zboru 26. junija 1917 so spremenili društvena pravila tako, da so se dogovorili, da si društvo lahko **izposodi denar** za manjkajoča denarna sredstva. V nadaljevanju poročajo, da bodo v prihodnje varčevali tudi z objavljanjem javnih razglasil (ta ne bodo več objavljena v Narodnem gospodarju, glasilu Zadrुžne zveze v Ljubljani, ampak bodo obvestila nabita na oglasni deski v uradnici).

Na desetem rednem občnem zboru, ki se je vršil 9. avgusta 1919, več kot pol leta po koncu prve svetovne vojne, je načelnik poročal, da se je zaradi **ugodnih cen kit** položaj zadruge zelo izboljšal. Podobno je poročal tudi na enajstem rednem občnem zboru 18. oktobra 1920: *»Zadruga stoji na trdnih tleh. Dolga nima. Deleži in rezervni zaklad so kriti z naloženim denarjem.«*

O težavah je poročal na dvanajstem rednem občnem zboru, ki je bil 10. septembra 1921: *»Vsled izrednih carinskih in valutnih težkoč ni mogla zadruga v preteklem upravnem letu dobaviti materiala (basta) iz Češke in zato ne delovati. Zadruga nima nič dolga.«*

Na trinajstem rednem občnem zboru 21. oktobra 1922 je načelnik Franc Bernik poročal: *»Navzlic silno visoki carini za bast, naročen iz Češkega (K 12.248,80), in navzlic visokemu kurzu češke krone (6,5 naših) je vendar zadruga v preteklem letu dobro uspela. Tudi za zalogo kit ima že kupca.«*

Vendar pa so se težave le še stopnjevale. Na štirinajstem rednem občnem zboru 3. februarja 1924 je Bernik poročal, da **zaradi valutnih in carinskih razmer** zadruga ni mogla delovati.

Na petnajstem občnem zboru 13. februarja 1925 je zapisano naslednje: *»Vsled valutarnih in carinskih razmer s Češkoslovaško, od koder se dobiva bast, zadruga v upravnem letu sploh ni delovala, ker ni zmožna konkurence z inozemskimi kitami.«*

Na zadnjem, šestnajstem rednem občnem zboru 11. marca 1926 je Bernik poročal: *»V sedanjih razmerah zadruga nikakor ne more uspevati. Ne more dobaviti surovin, basta iz Češkoslovaške zaradi valutne razlike in visoke carine. Ne more kit izvažati v inozemstvo. Celo na domačem trgu vsled visoke cene surovin ni zmožna konkurence s tujimi, posebno laškimi izdelki. Boljših trgovskih razmer zadruga ne more več čakati. Sicer bi bila njena bilanca, ki je danes še aktivna, pasivna.«* Predlagal je likvidacijo zadruge, ki se je poslej imenovala: **Kitarsko društvo v Domžalah, registrirana zadruga z omejeno zavezo v likvidaciji**. Kakor je razvidno iz navedenih zapisov, sta bila glavna razloga za likvidacijo zadruge:

- visoka cena basta zaradi valutnih razlik in visokih carin,
- nezmožnost izvoza kit, ker niso mogli konkurirati tujim, predvsem italijanskim kitam.

Iz zapisnikov občnih zborov sva izpisali tudi zanimive podatke. Vse do leta 1924 so vsi zneski navedeni v kronah (označba K, večinoma pred zneskom), zato naj najprej pojasniva, za kakšno denarno valuto gre.

»Avstro-ogrske krone: Slovensko ozemlje je po razpadu Avstrijskega cesarstva in nastankom nove države Avstro–Ogrske leta 1867 razdeljeno na avstrijski in ogrski del dvojne monarhije. Skoraj celotno ozemlje sedanje Slovenije je pripadalo avstrijskemu delu, le Prekmurje je spadalo pod ogrski del monarhije. /.../ Slovenci so po zamenjavi avstrijskih goldinarjev³⁴ v letu 1892 uporabljali **avstro-ogrske krone**. Zanimivost teh bankovcev je bila ta, da je bila vrednost napisana v vseh 10 uradnih jezikih takratne monarhije, med njimi tudi v slovenskem jeziku. /.../ Z razpadom Avstro-Ogrske monarhije **leta 1918** in nastankom nove **Države Slovencev, Hrvatov in Srbov** in nato še **Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev** je prišlo do pomanjkanja gotovine, saj starih kron še niso zamenjali »srbski« dinarji. Ker je prišlo v tem času zaradi vojne, ki se je pravkar končala, do pomanjkanja kovancev, so v Mariboru in Ljubljani izdali čisto svoj denar. /.../ Ti bankovci so veljali vse do konca leta 1920, do postavitve državnih mej med kraljevino Italijo in Madžarsko ter Avstrijo. /.../ **Po Rapalski mirovni pogodbi** je namreč ozemlje zahodne Slovenije, vključno s Postojno, pripadalo Kraljevini Italiji. Ostali del Slovenije pa Kraljevini SHS. Ta je stare avstro-ogrske krone menjavala **v razmerju 4 krone za 1 dinar**, kar je razvidno tudi iz bankovca za 10 dinarjev Kraljevine SHS, na katerem je žig »40 kron«. /.../ Slovenci, ki so prebivali v Kraljevini SHS, so zraven dinarskih bankovcev uporabljali tudi dinarske kovance, ki so imeli na vrhu vklesano krono srbske dinastije Karadorđevićev. Na denarju se je uporabljala le cirilica. V tem času so

³⁴ Tečaj med goldinarjem in krono je bil 1 goldinar = 2 kroni, <https://www.rtv slo.si/kultura/razglednice-preteklosti/katere-davke-so-placevali-nasi-predniki/321164> (24. 2. 2020).

Slovenci predstavljali še vedno večinsko kmečko prebivalstvo. Začela se je razvijati tudi že industrija na ruševinah I. svetovne vojne.«³⁵

Število napletenih kit in zneski, ki so jih zanje plačali pleticam

<i>Obč. zbor</i>	<i>Datum</i>	<i>Napletenih kit</i>	<i>Prejemki pletic</i>
I.	24. 4. 1910		K 17.458,73
II.	19. 3. 1911		K 18.506,33
III.	9. 6. 1912		K 16.888,03
IV.	25. 5. 1913		K 8.177,73
IV.	25. 5. 1913	200.936 (prvih pet let)	K 36.688,21 (prvih pet let)
VI.	24. 10. 1915		K 3.749,30.
VII.	26. 6. 1916		K 2.252,40
IX.	29. 9. 1918		K 2.400,72
X.	9. 8. 1919		K 5.205,80
XI.	18. 10. 1920		K 22.207,80

Številu prodanih kit in izkupiček, ki so ga dobili zanje

<i>Občni zbor/datum</i>	<i>Prodanih kit</i>	<i>Izkupiček od kit</i>
I./24. 4. 1910	20.000	(Dresden, Nemčija)
II./19. 3. 1911	40.000	K 25.528,17
III./9. 6. 1912	51.000	K 19.097,42
IV./25. 5. 1913	46.303	K 18.316,88
VIII./15. 9. 1917	...	K 23.963,08
IX./29. 9. 1918	...	K 8.479,58
X./9. 8. 1919	...	K 17.254,30
XI./18. 10. 1920	...	K 52.764,00
XIV./3. 2. 1924	...	Din 15.322,35

Opravljenе revizije s strani Zadrुžne zveze v Ljubljani

<i>Občni zbor/datum</i>	<i>Čas revizije</i>	<i>Revizor</i>	<i>Organizacija</i>
III./9. 6. 1912	od 23.-24. 4 1912	Vinko Kramaršič	Zadrुžna zveza v Ljubljani
V./27. 9. 1914	16. 4. 1914	Valentin Oblak	Zadrुžna zveza v Ljubljani
XIV./3. 2. 1924	4. 4. 1923	Franjo Rakovič	Zadrुžna zveza v Ljubljani

Posojila in vračanje dolga

<i>Občni zbor/datum</i>	<i>Izposoja</i>	<i>Vračanje dolga</i>	<i>Dolg</i>
IV./25. 5. 1913	K 4.161,73	K 10.976,36	zmanjšanje dolga za K 6.814,63
VIII./15. 9. 1917	...	nad 18.000,00 K	imajo še 7.100 K dolga
X./9. 8. 1919	ima še 850 K dolga
XI./18. 10. 1920	nima dolga
XII./10. 9. 1921	nima dolga

Prejeta podpora s strani deželnih in državnih organov

<i>Občni zbor/datum</i>	<i>Znesek</i>	<i>Organizacija/organ</i>
IV./25. 5. 1913	3.000 K	Visoki deželni odbor
V./27. 9. 1914	2.000 K	C. kr. delavsko ministrstvo
V./27. 9. 1914	2.000 K	Deželni odbor
V./27. 9. 1914	...	ravnateljstvo Obrtno-pospeševalnega zavoda v Ljubljani, Zadrुžna zveza v Ljubljani in prav posebno tudi Hranilnica in Posojilnica v Domžalah

³⁵ Albin Gradišnik, Vinko Gorenak: Med krono in evrom, Fakulteta za varnostne vede, 8. slovenski dnevi varstvoslovja, Varstvoslovna in kriminaliteto-politična sekcija, 2007, str. 4-8, dostopno na povezavi: <http://freeweb.siol.net/agradis3/AG/MedKronoInEvrom.pdf> (24. 2. 2020).

Čisti dobiček in privarčevan denar ter rezervni sklad

<i>Občni zbor/datum</i>	<i>Čisti dobiček</i>	<i>Privarčevan denar</i>	<i>Rezervni zaklad</i>
X./9. 8. 1919	K 5.015,20	-	-
XI./18. 10. 1920	K 6.358,92	-	-
XII./10. 9. 1921	-	K 14.212,36	-
XIII./21. 10. 1922	-	-	K 13.285,53
XIV./3. 2. 1924	Din 405, 64	Din 4.635, 59	Din 3.321,38
XVI./11. 3. 1926		Din 1.597,94 (v hranilnici)	

Na vsakem rednem občnem zboru so potekale tudi **volitve**, ki so jih izvedli **z vzklikom**. Ugotavljava, da so bili v obdobju od 1909 do 1925 v načelstvo izvoljeni naslednji člani.

Člani načelstva po letih izvolitve:

- Frančišek Bernik, župnik v Domžalah, kot načelnik (1909–1925)
- Franc Ravnikar, tesarski mojster v Zg. Domžale (1909–1913)
- Ivan Dimc, posestnik in župan v Depali vasi (1909–1914)
- Anton Müller, vinotržec v Sp. Domžalah (1909–1925)
- Ivan Sicherl, posestnik v Zg. Domžalah (1909–1925)
- Matej Janežič, župan v Domžalah, kot podnačelnik (1912–1918)
- Franc Končan, posestnik v Sp. Domžale (1913–1920)
- Franc Končan ml., posestnik v Sp. Domžale (1921–1925)

Člani nadzorstva po letih izvolitve:

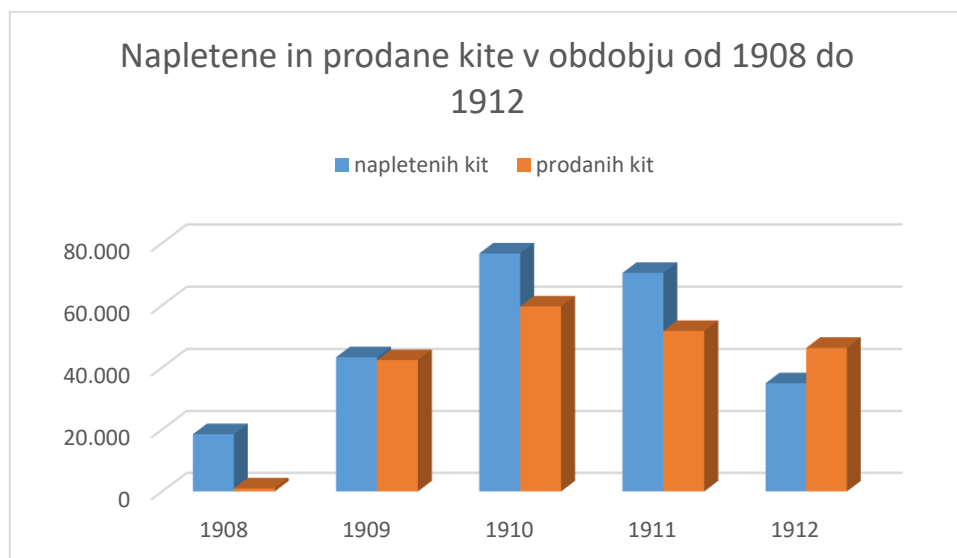
- Franc Končan, Sp. Domžale (1909–1912)
- Janez Habjan, Sp. Domžale (1909–1922)
- Peter Cerar, Sp. Domžale (1909–1914)
- Gašper Juvan, Dob (1909–1925)
- Franc Rahne, Študa (1909–1925)
- Josip Odbasek, nadučitelj v Domžalah (1913)
- Karol Flerin (1914–1925)
- Pavel Bertoncej (1915–1916)
- Karol Zajec (1923–1925)

6 POROČILO O PRVIH PETIH LETIH POSLOVANJA KITRSKEGA DRUŠTVA (NAČELNIK FRANČIŠEK BERNIK)

Konec leta 1912, 31. decembra 1912, je načelnik Franc Bernik v knjigo zapisnikov načelstva Kitarskega društva zapisal poročilo o poslovanju v prvih petih letih Kitarskega društva. V njem navaja več zanimivih podatkov.

<i>Leto</i>	<i>Napletenih kit</i>	<i>Prodanih kit</i>	<i>Zaslужek pletic (v K)</i>
1908	18.448	964	6.310,55
1909	43.278	42.355	13.805,57
1910	76.629	59.592	18.506,33
1911	70.381	51.722	16.888,03

1912	34.893	46.303	8.177,73
skupaj	243.629	200.936	36.688,21

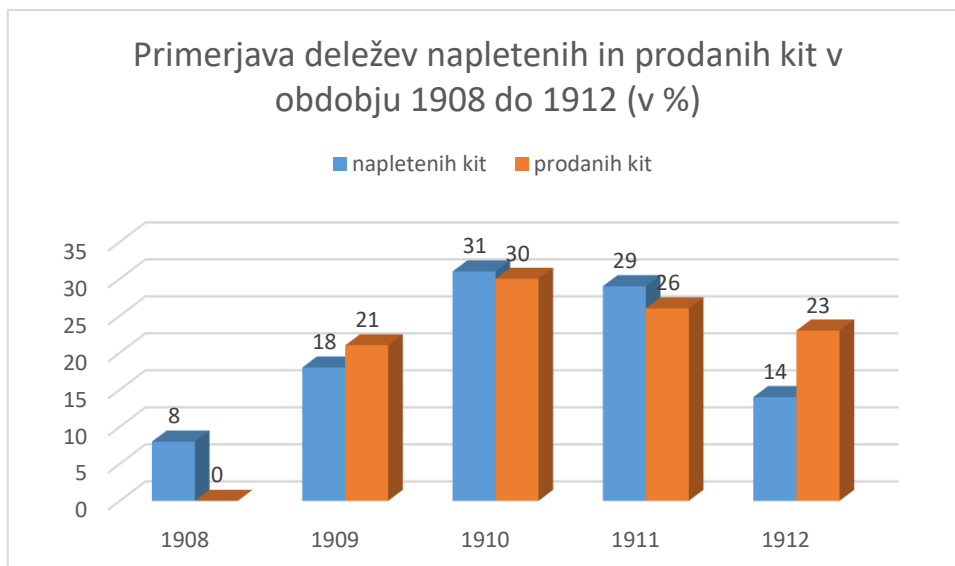

V tem obdobju so člani Kitarskega društva napletli največ kit leta 1910 (76.629), kar je predstavljalo 31 % vseh napletenih kit v prvih petih letih. Veliko so napletli tudi še v letu 1911 (70.381 kit ali 29 % vseh). Najmanj kit so napletli leta 1908 (18.448 kit ali 8 % vseh napletenih kit), to je v letu, ko je bilo društvo šele ustanovljeno in se ni pletlo celo leto. Skupaj so člani Kitarskega društva v prvih petih letih napletli 243.629 kit.

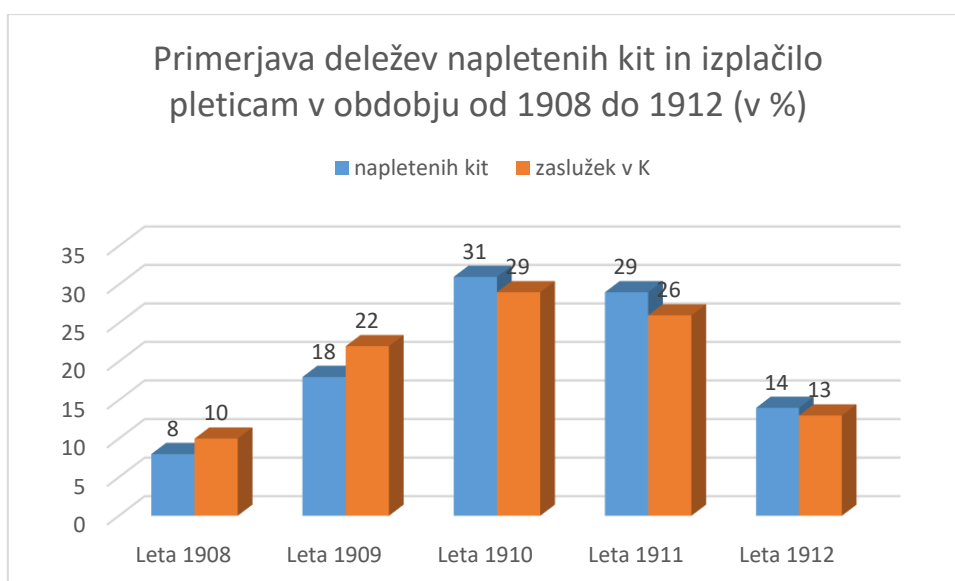
Prvo leto so pleticam plačali napletene kite, še preden so jih prodali, saj kupca še niso imeli. Problem je nastal, ker so jim kite izplačali po višjih cenah, kot so jih potem lahko prodali. Šele leta 1910, ko so začeli napletene kite tudi uspešno prodajati, so izvedeli za realne cene kit.

Kit bi lahko napletli še veliko več, vendar so gledali na to, da zaloga ni bila prevelika. Leta 1912 so tako prodali več kit, kot pa so jih napletli, kar kaže na to, da so zmanjševali zalogo. V prvih petih letih so skupno od pletic odkupili 243.629 kit, prodali pa so jih 200.936. Glede na to ugotavljava, da je ostalo v zalogi neprodanih 42.693 kit. Pleticam so izplačali skupaj 36.688,21 kron. To pomeni, da je bila cena ene kite 0,15 krone.

Če primerjava deleže prodanih in neprodanih kit, ugotavljava, da je bila največja razlika med napletenimi in prodanimi kitami prvo leto delovanja Kitarskega društva, leta 1908, ko še niso prodali nič kit. Ker so zaradi tega imeli večjo zalogo kit, so jih v naslednjih letih prodali več, kot so jih pletice napletle – tako je bilo leta 1909, predvsem pa leta 1912.

Če primerjava odstotek napletenih kit in odstotek izplačila pleticam za napletene kite, ugotavljava, da je bilo leta 1908 in 1909 pleticam izplačanega več denarja, kot je bilo napletenih kit. To kaže na nepravilno kalkulacijo, saj so kite plačevali dražje, kot pa so jih potem lahko prodali.

Načelnik Frančišek Bernik takole razlaga probleme prodaje kit v prvih letih:

1. »Navzlic največjim težočam na začetku, ko zadruga prav od nikoder ni mogla dobiti pravih informacij, ampak je dobila zgolj napačne informacije in je bila navezana izključno le na lastne, četudi drage skušnje, je zadruga vendar prišla do pravilne trgovske kalkulacije, si je popolnoma samostojno, popolnoma brez agentov pridobila že precej popolnoma zanesljivih odjemalcev in dala članicam že lepo vsoto zaslužka.
2. Sedaj je na solidni podlagi trajnega in sigurnega napredka.
3. **Primanjkljaj prvih dveh upravnih let se polagoma manjša.** Kolikor bolj se manjša dolg in letne obresti in kolikor bolj se širi krog zanesljivih odjemalcev, toliko hitreje bo ta primanjkljaj popolnoma pokrit.«

7 KAJ NAM POVEDO ZAPISI O INVENTURAH?

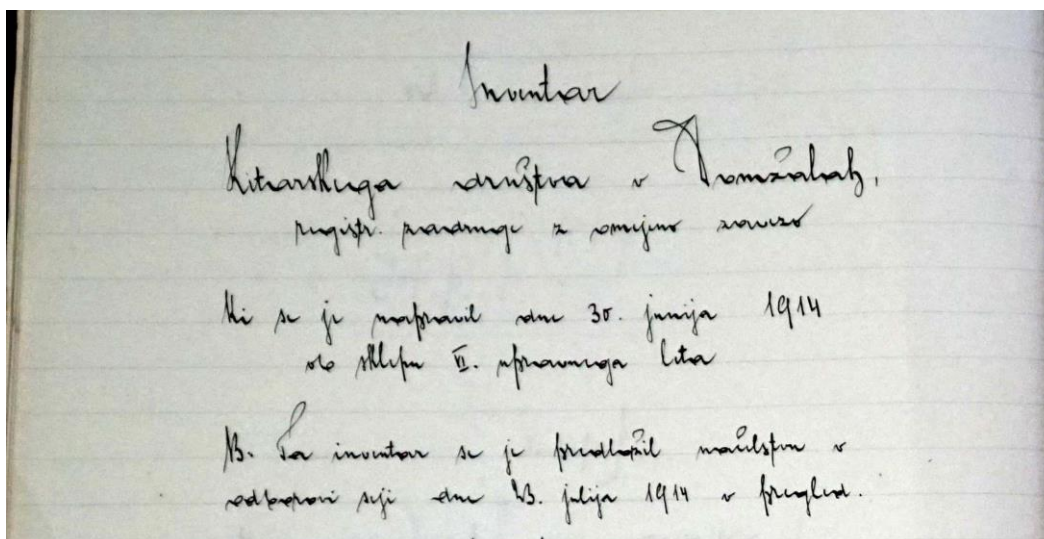
V knjigi zapisnikov so štirje zapisi o »inventarju«. Domnevava, da so to besedo uporabili za izvedbo inventure, torej za popisovanje blaga v zalogi na določen dan. Te popise so izvedli konec decembra 1912 in konec junija v letih 1914, 1915 in 1916. Iz njih izvemo, koliko kit so imeli na zalogi, koliko kit so imeli pri pleticah in kolikšno zalogo basta so imeli. Da so bili popisi v različnem času, je povezano z društvenimi pravili glede poslovnega leta, ki so jih spremenili na izrednem občnem zboru 28. 12. 1913.

Iz inventurnih poročil sva izpisali naslednje podatke:

Datum inventure	Zaloga kit	Zaloga kit pri pleticah (v K)	Zaloga basta (v balah)	Zaloga basta (v kg)
31. 12. 1912	40.812	1.400	114	57.000,00
30. 6. 1914	57.342	4.792,52
30. 6. 1915	58.762
30. 6. 1916	43.333

Datum inventure	Skupna vrednost kit (v K)	Skupna vrednost basta (v K)	Skupna vrednost slame (v K)
31. 12. 1912	20.157,67	3.990	...
30. 6. 1914	26.938,52	3.427,91	1.499,46
30. 6. 1915	28.152,29	1.769,50	1.499,46
30. 6. 1916	24.615,23	2.089,02	1.499,46

Iz inventurnih popisov je razvidno, da so imeli največjo **zalogo kit** v začetku prve svetovne vojne (leta 1914 in 1915), ko so bile otežene razmere za prodajo kit. Popisov po letu 1916 niso več izvajali. Največjo **zalogo basta** so imeli konec leta 1912. Razlog za to je popis sredi sezone pletenja (konec decembra), ker še niso prestavili poslovnega leta na konec junija. Od leta 1914 dalje so imeli v zalogi tudi slamo, katere vrednost se ni spreminjala.

Slika 6: Zapis o popisu inventarja Kitararskega društva v Domžalah, 30. junija 1914. Knjiga zapisnikov sej načelnstva, str. 58.

V popisih iz let 1914, 1915 in 1916 izvemo tudi cene basta in kit. **Cena basta** za kilogram je bila od 65 do 76 helerjev (30. 6. 1914) in od 69 do 76 helerjev³⁶ (30. 6. 1915 in 30. 6. 1916).

8 SANACIJSKI NAČRT IN IZVEDBA SANACIJE KITARSKEGA DRUŠTVA LETA 1913

Konec leta 1913 je primanjkljaj Kitarskega društva znašal **20.000 kron**. Načelnik Frančišek Bernik je zapisal: »Blagovoli pa naj se tudi potrditi, da je ves ta primanjkljaj nastal izključno le prvo bilančno leto vsled napačnih informacij!« Ker je zaradi napačne kalkulacije v prvih letih delovanja Kitarskega društva prišlo do tega velikega primanjkljaja, je načelnik Frančišek Bernik 14. 11. 1913 sestavil sanacijski načrt, s katerim bi popravil neugodno finančno stanje zadruga.

<i>Finančna pomoč</i>	<i>Sanacijski načrt 1913</i>	<i>Izvedba sanacije 1913</i>	<i>Izvedba sanacije 1914</i>
Frančišek Bernik osebno	5.000 K	5.000 K	-
Hranilnica v Domžalah	5.000 K	5.000 K	-
Pomoč države (Ministrstvo za javna dela)	5.000 K	3.000 K	2.000 K
Pomoč Deželnega odbora	5.000 K	3.000 K	2.000 K
	20.000 K	16.000 K	4.000 K

O sanaciji je načelnik Bernik v knjigo zapisnikov vpisal naslednje: »31. marcija 1913 sta zadrugo prišla revidirat z Dunaja ministerialna uradnika: c. kr. konzulent J. Napravnik in c. kr. adjunkt v delavskem ministrstvu Konstantin Dabinovič, da se končno reši **prošnja zadruga za državno podporo**, katere je že leta 1910 poslal načelnik zadruga, ko je **prosil za 6.000 K podpore in 10.000 K brez obrestnega posojila**, ker je že takrat slutil, da kit gotovo ne bo mogoče po tistih cenah prodajati, kot jih je Ladstätter zadrugi naznanil in da je zadruga silno oškodovana. Načelnik položaja zadruga nič ni prikrival, ampak ga je natančno pojasnil gospodoma. Gospoda sta obljubila, da bosta zadrugo priporočila za državno podporo.

13. novembra sta v zadevi sanacije zadruga prišla iz Ljubljane revidirat zadrugo ravnatelj Obrtno-pospeševalnega zavoda, inženir V. Remec in revizor Zadrugne zveze Kramaršič. Načelnik jima je natančno pojasnil stanje zadruga. Vršil se je dogovor, kako bi bilo mogoče zadrugo sanirati. Zopet sta oba gospoda obljubila, da bosta toplo priporočila zadrugo za državno in deželno podporo.

14. novembra - takoj drugi dan po tem - je načelnik zadruga predložil še natančni sanacijski načrt zadruga v pismu, ki se dosledno glasi: »slavno ravnateljstvo Obrtno-pospeševalnega zavoda Ljubljana. V zadevi asanacije Kitarskega društva v Domžalah, reg. zadruga z omejeno zavezo, se drzne podpisani staviti sledeči asanacijski predlog: **Primanjkljaj v znesku 20.000 kron** naj bi se, če le mogoče, še letos do novega leta pokrili, da je tako mogoče že za letošnje leto potem sestaviti pravilno bilanco.

V pokritje tega primanjkljaja dam tudi **podpisani iz svojega 5.000 kron** na razpolago, da tako v dejanju pokažem, koliko mi je na tej zadruga ležeče in ker sem sam tako osebno kot načelnik zadruga kakor tudi župnik kraja najbolj zainteresiran, da se zadruga obstoj zasigura. **Hranilnica v Domžalah** bo iz svojega rezervnega zaklada dala tudi **5.000 kron**.

³⁶ Avstro-ogrška krona se je delila na 100 helerjev, <https://www.rtvsllo.si/kultura/razglednice-preteklosti/katere-davke-so-placevali-nasi-predniki/321164> (24. 2. 2020).

Po 5.000 kron pa naj bi podpore milostno darovala država in dežela. In sicer, če le količkaj mogoče, naj bi tudi država in dežela - kakor bosta tudi hranilnica in podpisani to storila!- to podporo dala kot enkratno skupno podporo še letos pred novim letom.

Kar potem še ostane primanjkljaja – c. 3.000 K – naj se pa prepusti zadrugi sami! Saj je upanje, da se cene kitam vsaj nekoliko dvignejo, kar pri veliki množini takoj mnogo izda.

Podpisani prav ponižno prosi, da se ta asanacijski načrt blagovoli predložiti pristojnim visokim oblastim in eventualno milostno izvršiti. Blagovoli pa naj se tudi **potrditi, da je ves ta primanjkljaj nastal izključno le prvo bilančno leto vsled napačnih informacij!**

Domžale, dne 14. novembra 1913 Francišek Bernik, t. č. načelnik«

16. novembra se je od ravnateljstva Obrtno-pospeševalnega zavoda došel sledeči dogovor:

»Ljubljana, dne 15. nov. 1913

Velečastiti gospod župnik!

Vaše pismo z dne 14. t. m. smo vzeli na znanje, v vaše pomirjenje pa vam sporočam, da sem dobil pri deželnem odboru zagotovilo za prispevke za sanacijo pod pogojem, da bi tudi država v enaki višini prispevala, kakor deželni odbor. Obenem sem poslal dotični predlog tudi na Dunaj ter se zelo zavzel za vašo zadrugo, tako da je upati, da se bo vse uredilo. Samo tega zagotovila vam ne morem dati, da bo mogoče stvar že letos uravnati, ker se take zadeve na Dunaju zelo rade zavlečejo.

Svetoval vam bi, da z ozirom na značaj sezijiškega (opomba: sezonskega) dela v vaši zadrugi predložite letni zaključek na 30. junija vsakega leta, na ta način pridobite za uravnavo pol leta časa, ko bo gotovo že od vseh strani ta zadeva rešena.

Z odličnim spoštovanjem, vdani ing. V. Remec, m. p.«

Glede na vse to se je z **31. decembrom 1913 izvršila sanacija zadruge** na sledeči način:

- C. kr. ministrstvo za javna dela je poslalo ravno 31. dec. 1913 podpore **3.000 K**.
- Deželni odbor je poslal podpore **3.000 K**.
- Hranilnica in posojilnica v Domžalah je poslala zadrugi **5.000 K**. Ker bi pa bilo preveč vznemirjenja in nepotrebnega govorjenja med ljudmi, če bi se bila ta vsota vzela od rezervnega zaklada, se je stvar tako speljala, da je posojilnica dala teh 5000 K župniku Fr. Berniku kot **brezobrestno in nevplačljivo posojilo**, on pa je to vsoto daroval zadrugi.
- Iz svojega je pa tudi župnik daroval za sanacijo zadruge **5000 K**.

Tako je bila v pravilni bilanci na str. 46 povrnjena **točka 2.** »terjatev na bastu iz l. 1908 in 1909 od Stolleja« 1.000 kron in od **št. 3** »terjatev za kite v l. 1908 in 1909 od pletic« z **državno in deželno podporo 6.000 K**. Pokritje je bilo torej od te točke 3 še K 1.351,56 in celo **točko 4** »kosmati dobiček iz let 1908 in 1909 (izguba) K 6.246,72, skupno torej K 7.598,28. Da pa pridejo vse te sanacijske podpore res za sanacijo, treba je bilo pokriti še letošnje **obresti**, plačane posojilnici v Domžalah, in za katere ni bilo pokritja. Saj je od cele sedaj sanirane vsote K 23.598 bilo v petih letih plačati samih **obresti** (po 6 %) K 7.079. Na račun letošnjih obresti se je torej privzelo še K 2.401,72.

Tudi to celo vsoto (K 1.351,56+6.246,72+2.401,72) K 10.000 je vzel župnik Fr. Bernik na svoje ime pri posojilnici na posodo in je on plačnik obresti. Kitarska zadruga s to vsoto nima nič več opraviti. Ona je ni več dolžna, ona zanjo ni več plačnica. Kakor hitro pa bo kazalo in primerno, bo župnik prosil pri državi za po sprejetem njegovem asanacijskem načrtu obljubljenih mu 5.000 K, torej še 2.000 K. Enako tudi pri deželnem odboru. Pa še drugod, dokler ne bo tudi ta vsota popolnoma plačana.

Sedaj pa je na zadrugi, da pokaže, ali je res življenje zmožna ali ne.

Domžale, dne 31. decembra 1913, Fr. Bernik, Fr. Končan«

Glede na gornji zapis ugotavlja, da so zaradi sanacije zadruge prišli pomembni državni uradniki z Dunaja, da so pregledali poslovanje zadruge, 13. novembra 1913 pa tudi ravnatelj

Obrtno-pospeševalnega zavoda iz Ljubljane in revizor Zadružne zveze. **31. decembra 1913 se je potem izvršila sanacija zadruga** in sicer na naslednji način:

- C. kr. ministrstvo za javna dela je zadrugi poslalo 3.000 kron podpore.
- Deželni odbor je poslal podpore 3.000 kron.
- Hranilnica in posojilnica v Domžalah je zadrugi poslala 5.000 kron. Ker bi pa bilo preveč vznemirjenja in nepotrebnega govorjenja med ljudmi, če bi se bila to vsoto vzeli iz rezervnega sklada, je posojilnica dala 5000 kron župniku Berniku kot brezobrestno in nevplačljivo posojilo, on pa je to vsoto daroval zadrugi.
- Iz svojih osebnih prihrankov je tudi župnik Franc Bernik za sanacijo zadruga daroval 5000 kron.

9 RAZPRAVA IN SKLEPNE UGOTOVITVE

V razpravi sva želeli odgovoriti na vsa vprašanja, ki sva si jih postavili pred raziskovanjem.

9.1 Kako je delovalo Kitarsko društvo? Katere organe je imelo in za kaj so ti skrbeli?

Kitarsko društvo je imelo naslednje organe: načelstvo, nadzorni odbor in občni zbor.

Načelstvo je vodilo poslovanje Kitarskega društva: nabavljanje in plačevanje materiala (basta), posredovanje basta pleticam, plačevanje kit pleticam za napletene kite, prodajo kit, celotno finančno poslovanje zadruga (iskanje deželne in državne podpore, sanacija, sestavljanje bilance), odločalo je o prekinitvi prodaje kit Stäberju, o pristopu k Zadružni zvezi in kasneje k Zadružni centrali, pa spet nazaj k Zadružni zvezi. Posebno veliko težav so imeli v času prve svetovne vojne, npr. leta 1915 so sklenili, da bodo spravili vse kite v kleti, knjige in dokumente pa na varno, če bi pretila nevarnost itd. Kasneje, po prvi svetovni vojni, je odločal o težavah zaradi carin, valutnih razlik in nekonkurenčnosti cen kit. Oblikoval je predloge, ki jih je vsako leto sprejel občni zbor.

Nadzorni odbor je večkrat na leto nadzoroval zadrugo tako, da je pregledal njeno poslovanje in o tem poročal na sestankih načelstva in na občnih zborih.

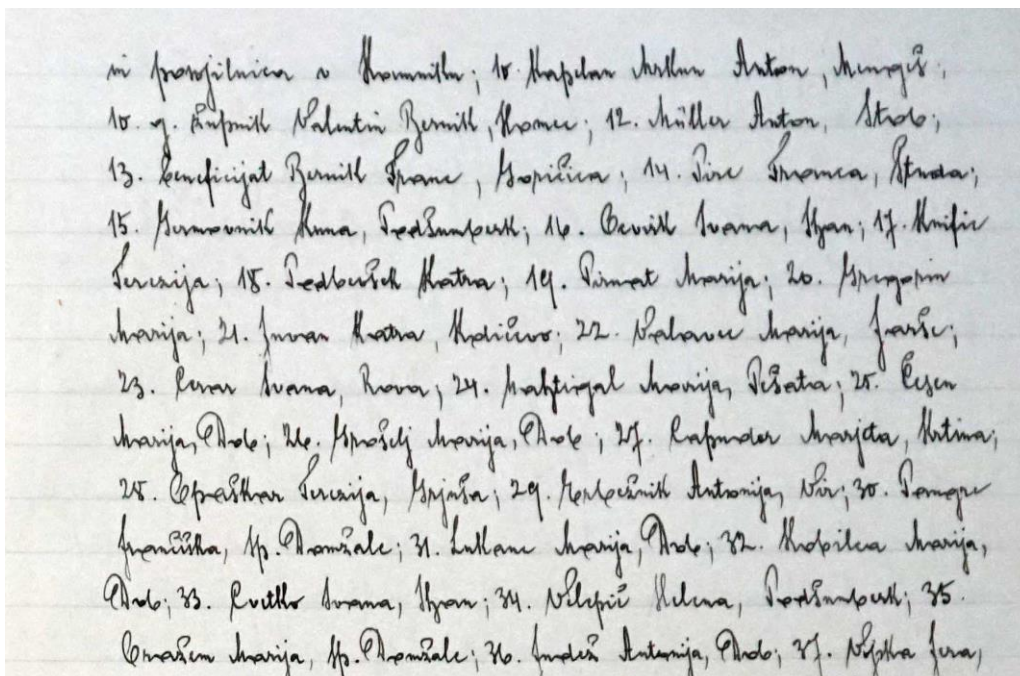
Občni zbor je bil glavni organ Kitarskega društva, na katerem so odločali vsi člani društva in sprejemali najpomembnejše odločitve, med njimi tudi spremembe pravil. Na zadnjem občnem zboru 11. 3. 1926 so sprejeli tudi odločitev o ukinitvi zadruga.

9.2 Koliko je bilo članov kitarske zadruga in od kod so bili?

Glede na podatke v knjigi zapisnikov ugotavljava, da je bilo 20. 9. 1911 **939** članov in da jih je do konca leta 1912 izstopilo 120. Čeprav je Kitarsko društvo delovalo že od marca 1908, pa so člane formalno sprejeli šele na seji načelstva 15. novembra 1910. Večina članov, od zaporedne št. 1 do št. 898, so zapisni v knjigi na straneh od 6 do 15. Poleg imen je bilo sprejetih šest organizacij in sicer:

- Hranilnica in posojilnica v Domžalah (pod zaporedno št. 1),

- Hranilnica in posojilnica v Mengšu (pod zaporedno št. 3),
- Hranilnica in posojilnica v Komendi (pod zaporedno št. 5),
- Hranilnica in posojilnica v Vodicach (pod zaporedno št. 6),
- Hranilnica in posojilnica v Dobu (pod zaporedno št. 7),
- Hranilnica in posojilnica v Kamniku (pod zaporedno št. 9).

Slika 7: Delček podatkov o članih Kitarskega društva, med katerimi je pod zaporedno številko 13 vpisan beneficijal Bernik Franc, Goričica. Zapisnik seje načelstva z dne 15. 11. 1910, str. 7. V tem zapisniku je 10 strani imen članov društva (od str. 6 do str. 15) – od 1 do zaporedne številke 898.

Med prvimi je bilo zapisanih tudi pet župnikov (iz okoliških krajev: Mengeš, Sv. Trojica, Homec in Franc Bernik z Goričice), člani načelstva in nadzorstva društva (slika 7). Načelnik Franc Bernik je osem let pozneje (na seji načelstva 14. 1. 1919) poročal, da je bilo v Kitarstvo društvo do takrat sprejetih **959 članov**, izstopilo jih je 292, tako da jih je bilo takrat skupaj še 667. V knjigi zapisnikov sej načelstva so bili torej skoraj vsi podatki o sprejetih članih, manjkalo je le 20 članov. Ugotavlja, da je bilo kar **98 % vseh sprejetih članov** zapisanih v te zapisnike (upoštevajoč zgoraj navedene hranilnice in posojilnice). Glede na to, da je bilo največ članov v društvu 959, ugotavlja, da jih je do konca leta 1919 **izstopilo 30 %** (292 člana).

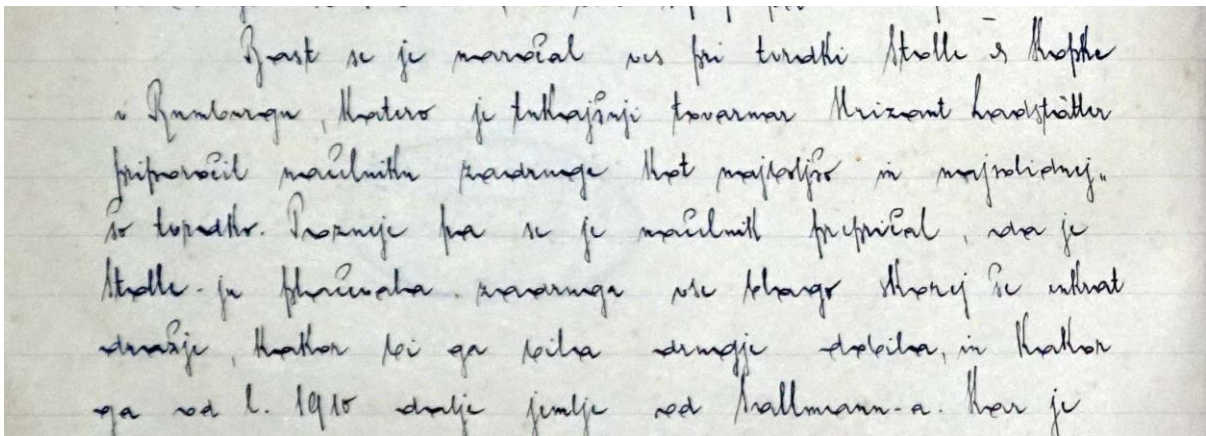
Največ članov je bilo z območja današnje Občine Domžale (502 oz. 54 %). Večji odstotek članov je bil še iz treh današnjih občin in sicer iz občin: Mengeš (100 članov oz. 11 %), Vodice (80 članov oz. 9 %) in Kamnik (74 oz. 8 %). Sledijo občine: Moravče, Trzin, Komenda in Lukovica.

Iz karte, v katero sva vnesli podatke o številu članov v posameznih naseljih (v prilogi), je razvidno **osrednje območje**, s katerega so bili člani Kitarskega društva. Nahaja se **med Ihanom, Mengšem, Šmarco in Dobom**. Izven tega območja so bila središča z več kot 20 člani še v **Moravčah, Krtini, Trzinu, Loki pri Mengšu in v Vodicach**. Naselja z največ člani Kitarskega društva, ki so bila osrednja jedra tega območja, pa so bila **Mengeš, Dob, Ihan in Domžale** (če upoštevamo vsa štiri naselja, ki so bila leta 1925 združena v trg Domžale). Skrajne meje območja, s katerega so bili člani, so predstavljala naselja: na jugu Zajelše in Šentjakob, na

zahodu Skaručna, Polje in Repnje, na severozahodu Lesce in Cerklje, na severu Kamnik in Podgorje, na severovzhodu Zgornja Tuhinjska dolina (naselja: Zg. Tuhinj, Golice, Mali hrib in Cirkuše), na vzhodu pa naselji Blagovica in Čemšenik.

9.3 Kje so nabavljali material in kakšne težave so imeli z nabavo tega?

V Bernikovem poročilu o poslovanju zadruga v prvih petih letih o tem lahko preberemo naslednje: »Bast se je naročal ves **pri tvrdki Stolle s Kopke v Rumburgu**, katero je tukajšnji tovarnar Krizant Latstätter priporočil načelniku zadruga kot najboljšo in najsolidnejšo tvrdko. Pozneje pa se je načelnik prepričal, da je Stolleju plačevala zadruga vse blago skoraj še enkrat dražje, kakor bi ga bila drugje dobila, in kakor ga **od leta 1910** dalje jemlje od **Sallmanna**. Ker je plačevala zadruga blago dražje, kot ga plačuje Sallmannu, ga je plačala vsega v svojo izgubo in škodo, ker tudi pri Sallmannovih cenah basta ravno komaj do nekolikega dobička pride pri istih cenah kit, za kakršne je morala prodajati kite iz Stollejevega blaga. Za samo blago pa je plačala zadruga leta 1908 in 1909 K 27.210,13. Najmanj **10.000 K** od te vsote je zadruga **Stolleju plačala preveč**, v svojo izgubo! To se vsak hip do vinarja lahko dokaže, ako se pogleda Stollejeve račune.«³⁷ (Slika 8).

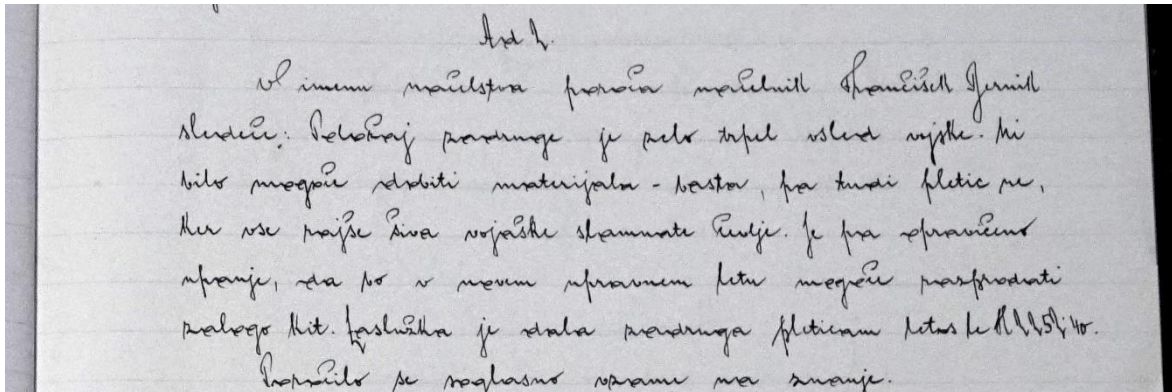

Slika 8: Pregled čez prvih pet let poslovanja Kitarskega društva, knjiga zapisnikov sej načelstva Kitarskega društva, str. 34.

Bast ali ličje so izdelovali iz lesa, ki raste v Rusiji, pripravljali pa so ga obrtniki na Češkoslovaškem blizu Rumburga. Iz zgornjega zapisa izvemo, da je bilo ponudnikov več in da so imeli v Kitarskem društvu smolo, ker jim je tovarnar Krizant Latstätter priporočil ravno tistega proizvajalca, ki je imel najvišje cene (to je bilo podjetje **Stolle s Kopke** v Rumburgu). Šele leta 1910 so dobili novega dobavitelja (podjetje **Sallmann**), ki je prodajalo bast po nižjih cenah. Zaradi tega je imela zadruga 10.000 kron izgube.

Bast je bil v balah, ki so jih po železnici pripeljali v Domžale. Za 31. 12. 1912 so navedli podatek, da so imeli v zalogi 114 bal basta. V eni bali je bilo 500 kg basta, kar pomeni, da so imeli sredi slamninarske sezone na zalogi **57 ton basta**. Ker so kasneje poslovno leto uskladili s sezono pletenja kit, je bilo ob kasnejših popisih na zalogi manj basta. 30. 6. 1914 so ga imeli na zalogi 9,5 bal, kar znaša malo manj kot pet ton (4.750 kg).

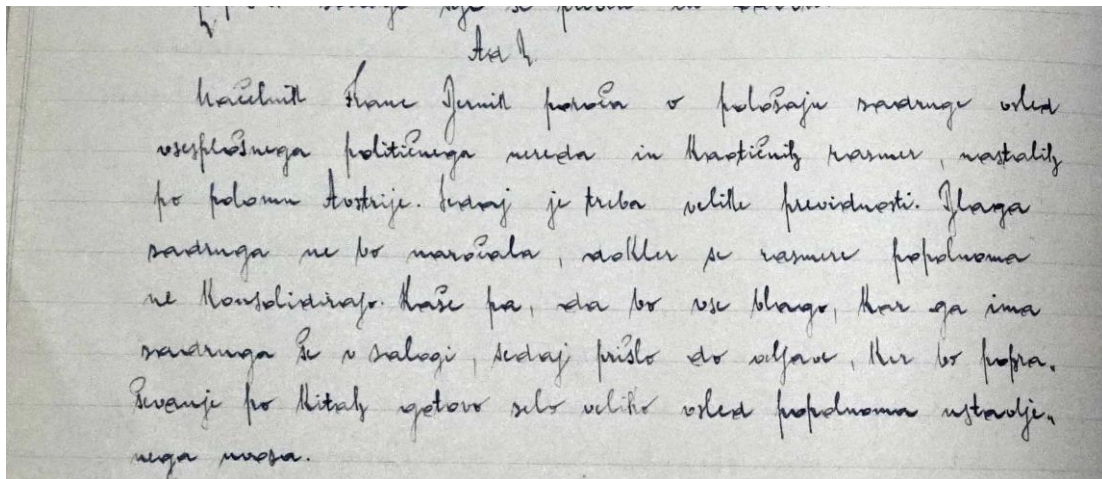
³⁷ Knjiga zapisnikov sej načelstva Kitarskega društva, Pregled čez prvih pet let poslovanja Kitarskega društva, str. 34.

Slika 9: VII. redni občni zbor, 30. 10. 1916, knjiga sej načelstva Kitararskega društva, str. 84.

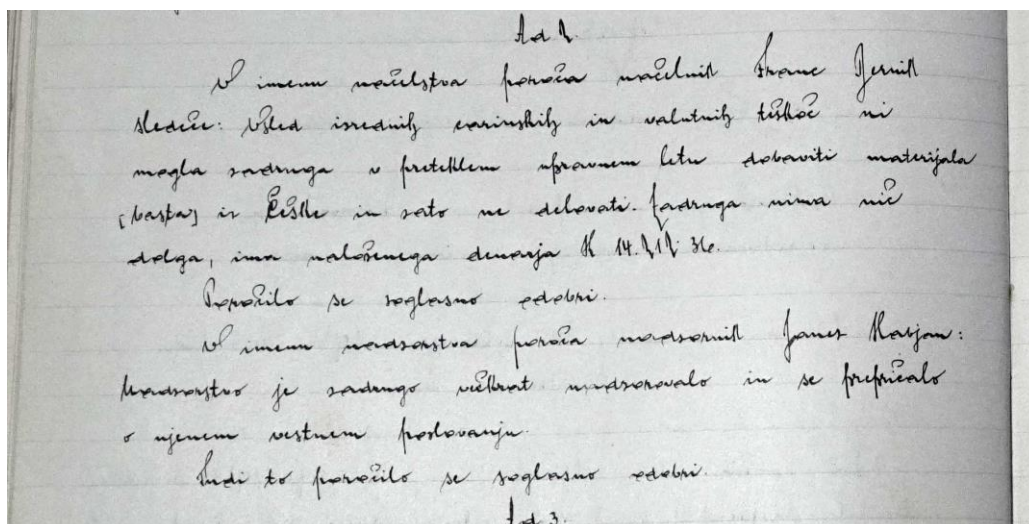
Na sedmem rednem občnem zboru leta 1916 je Bernik poročal o težavnem položaju zadruga **zaradi vojnih razmer**: »Položaj zadruga je zelo trpel vsled vojske. **Ni bilo mogoče dobiti materiala - basta, pa tudi pletic ne, ker se rajši šiva vojaške slamnate čevlje.** Je pa upravičeno upanje, da bo v novem upravnem letu mogoče razprodati zalogo kit.« (Slika 9). Podobne težave so imeli v naslednjih letih vojne, še posebno leta 1918.

Ko je nastala nova Država Slovencev, Hrvatov in Srbov (29. 10. 1918) in nato Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev (1. 12. 1918), se razmere niso izboljšale. V zapisniku načelstva z dne 20. 12. 1918 beremo: »Načelnik Franc Bernik poroča o položaju zadruga vsled **vsesplošnega političnega nereda in kaotičnih razmer, nastalih po polomu Avstrije.** Sedaj je treba velike previdnosti. Blaga zadruga ne bo naročila, dokler se razmere popolnoma ne konsolidirajo. Kaže pa, da bo vse blago, kar ga ima zadruga še v zalogi, sedaj prišlo do veljave, ker bo povpraševanje po kitah gotovo zelo veliko vsled popolnoma ustavljenega uvoza.« (Slika 10).

Slika 10: Seja načelstva 20. 12. 1918, knjiga sej načelstva Kitararskega društva, str. 96.

V zapisniku 13. rednega občnega zбора 21. 10. 1922 beremo: »V imenu načelstva načelnik Franc Bernik poroča sledeče: **Navzlic silno visoki carini za bast naročen iz Češkega (K 12.248,80) in navzlic visokemu kurzu češke krone (6,5 naših) je vendar zadruga v preteklem letu dobro uspela.** Tudi za zalogo kit ima že kupca. Rezervni zaklad znaša K 13.285,53.« (Slika 11).

Slika 11: XII. redni občni zbor, 20. 12. 1921, knjiga sej načelstva Kitarskega društva, str. 106.

Kako je bilo leta 1923, ne izvemo, ker niso imeli nobenega sestanka načelstva, niti občnega zbora. Leta 1924 zadruga ni mogla več delovati, na kar kaže zapis: »Vsled valutarnih in carinskih razmer zadruga še vedno ni mogla delovati.«³⁸ Na občnem zboru 13. 2. 1925 pa je naslednji zapis: »V imenu načelstva poročja načelnik Franc Bernik sledeče: Vsled valutarnih in carinskih razmer s Češkoslovaško, od koder se dobiva bast, zadruga v upravnem letu sploh **ni delovala**, ker ni zmožna konkurence z inozemskimi kitami.« Zaradi težav z nabavo basta in prodajo kit so na občnem zboru 11. 3. 1926 Kitarsko društvo ukinili.

9.4 Odkupovanje kit in plačevanje dela pleticam

Kitarsko društvo je pleticam dajalo material in od njih potem odkupovalo napletene kite. Velika začetna težava je bila, da so bili napačno informirani o cenah in so pleticam plačevali napletene kite po nerealni ceni, še preden so prve kite prodali. Kolikšne so bile te prve cene kit, ki so jih plačali pleticam, ne izvemo. Iz podatkov pa sva izračunali, da povprečne cene znašajo v vsem obdobju 0,15 krome za kito, kar kaže spodnja preglednica.

Poročali so o številu napletenih kit in o zneskih, ki so jih zanje plačali pleticam.

Obč. zbor	Datum	Prejemki pletic v K	Napletenih kit	Povp. cena za kito
IV.	(1908–1913)	36.688,21	243.629	0,15
VI.	24. 10. 1915	3.749,30	24.995	0,15
VII.	26. 6. 1916	2.252,40	15.016	0,15
IX.	29. 9. 1918	2.400,72	16.004	0,15
X.	9. 8. 1919	5.205,80	34.705	0,15
XI.	18. 10. 1920	22.207,80	148.052	0,15
	skupaj	72.504,23	482.401	0,15

V prvih petih letih so člani Kitarskega društva napletli **243.629 kit**, do 18. 10. 1920 pa skupaj **482.401**. Zagotovo je, da so kite pletli do leta 1920, mogoče pa tudi do leta 1924, ko so jih zadnjič prodali. Na to sklepava iz zapisnika XIII. rednega občnega zbora 21. 10 1922, ko so zapisali, da so bast naročili kljub »silno visoki carini« in »navzlic visokemu kurzu češke krome (6,5 naših).«³⁹ Če so leta 1922 bast kupili, so ga pletice verjetno tudi popletle.

³⁸ XIV. občni zbor, 3. 2. 1924.

³⁹ Knjiga zapisnikov sej načelstva Kitarskega društva, str. 107.

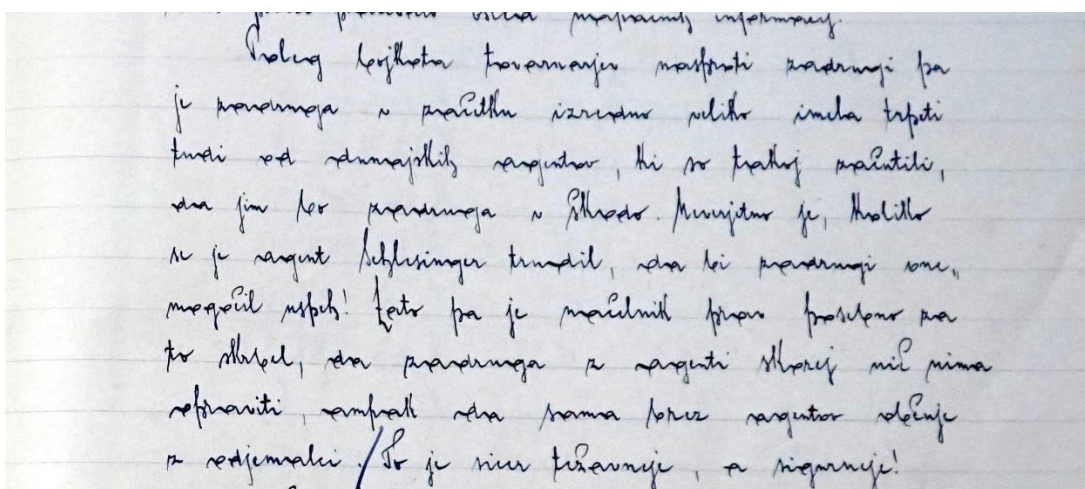
Bernik v svoji knjigi navaja, da so članom društva, ki so pletli kite, izplačali **136.508,54 kron** predvojne vrednosti.⁴⁰ Če predpostavlja, da bi pleticam ves čas plačevali kite po 0,15 kron, bi jih napletli **910.057 kit**. Vsekakor pa se tukaj podatki ne ujemajo ali pa so nepopolni, saj sva ugotovili, da je bila (glede na razpoložljive podatke) do 18. 10. 1920 napletena 482.401 kita.

Težko pa je razložiti zapis iz 3. 2. 1924 (XIV. redni občni zbor), ki pravi: »V imenu načelstva poroča načelnik Franc Bernik sledeče: Zadruga je imela v preteklem upravnem letu **prejemkov Din 17.450,60, izdatkov Din 17.430,80, prometa Din 34.881,40, prejemkov za prodane kite Din 15.322,35, čistega dobička Din 405,64, rezervnega zaklada Din 3.321,38, naloženega denarja Din 4.635, 59. Vsled valutarnih in carinskih razmer zadruga še vedno ni mogla delovati.**« Iz zapisa je jasno, da so nekaj kit prodali, ni pa jasno, koliko od teh izdatkov predstavljajo izplačila pleticam. Tako ne moreva zagotovo ugotoviti, ali so pletice pletle kite do leta 1920 ali do leta 1924.

Kje so kite shranjevali, iz zapisnikov ne izvemo. Eno leto po izbruhu prve svetovne vojne, ko je že kazalo, da se bo odprla še soška fronta z Italijani, so razmišljali tudi o shranjevanju kit. Na seji načelstva 12. 5. 1915 so sklenili naslednje: »**Za slučaj vojske z Lahi se sklene: 1. takoj vprašati glede zavarovalnine, če se kite preneso; 2. vse kite spraviti v kleti, a to šele tedaj, če bi res že nevarnost npr. od zrakoplovov tudi našemu kraju pretila; 3. v tem slučaju tudi vse knjige in listine spraviti na varnem kraju.**«

9.5 Kam so prodajali kite?

Kakor je razvidno iz zapisa v poročilu o poslovanju v prvih petih letih, so imeli s prodajo napletenih kit sprva velike težave. Domžalski slammikarski tovarnar Krizant Ladstätter je načelniku Berniku svetoval veliko previsoke cene kit, in sicer po 60 helerjev. Zaradi tega za njihove kite ni bilo zanimanja in zanje niso mogli najti kupca. Nekateri dunajski agenti so odkrito nasprotovali zadrugi, kar kaže slika 12. Šele zastopnik domžalske tovarne Jakob Oberwalder & Co. je načelniku pojasnil, da je ta cena kit za polovico previsoka in da bi lahko bila zgornja meja 35 helerjev. K pravilni ceni je prispeval tudi prvi večji odjemalec, to je bil Theodor Stäber iz Dresdna v Nemčiji.

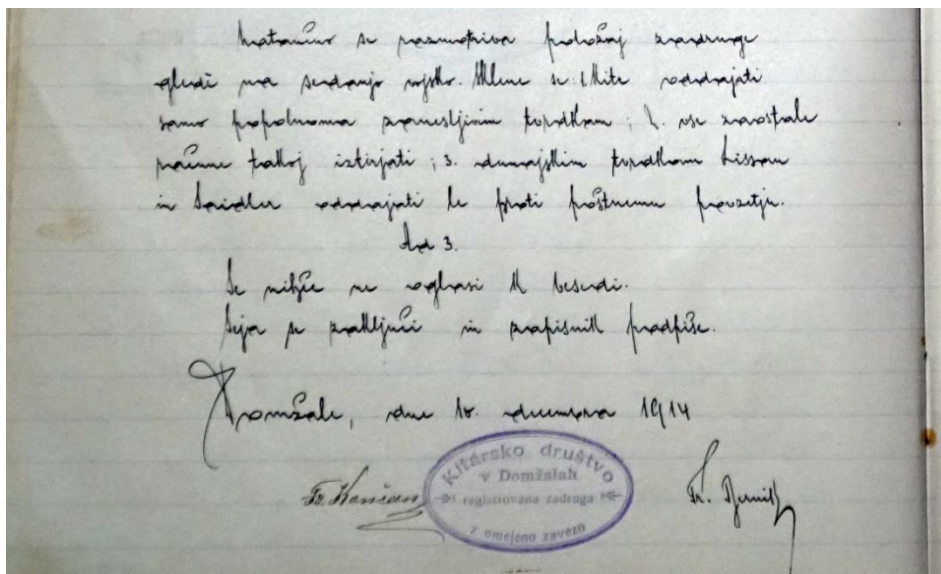

Slika 12: Pregled čez prvih pet let poslovanja Kitarskega društva, knjiga zapisnikov sej načelstva Kitarskega društva, str. 37.

⁴⁰ Bernik, 1923, str. 316.

»Poleg bojkota tovarnarjev nasproti zadrugi pa je zadruga na začetku izredno veliko imela trpeti tudi od dunajskih agentov, ki so takoj začutili, da jim bo zadruga v škodo. Neverjetno je, koliko se je agent Schlesinger trudil, da bi zadrugi onemogočil uspeh! Zato pa je načelnik prav posebno za to skrbel, da zadruga z agenti skoraj nič nima opraviti, ampak da sama brez agentov občuje z odjemalci. To je sicer težavneje, a sigurnije!«⁴¹ (Slika 12).

Vendar pa so kasneje, na občnem zboru 20. 9. 1911 v zapisnik zapisali naslednje: »**Trgovec Stäber v Dresdenu** si je hotel našo zadrugo popolnoma osvojiti kot nekako svojo filialo, da bi on z njo popolnoma po svoje disponiral. Hotel je, **da bi zadruga izključno le zanj delala, popolnoma njegove cene sprejela in nikomur drugemu ne smela sama prav nič oddajati.** Tega pa mi nikakor nočemo! Zadruga mora ohraniti prostost. Tem bolj, ker se Stäber niti dogovorjenih cen ne drži. Četudi z veliko težavo, hočemo se vendar sami prosto dogovarjati s tovarnarji in trgovci. Zato s Stäberjem nimamo več zveze. Prav gotovo bo dosledno naše delo polagoma prodrlo, a čakati je treba. S silo, z naglico se posebno v trgovini le škoduje.«

Slika 13: Seja načelstva z dne 10. 12. 1914, knjiga sej načelstva Kitararskega društva, str. 64.

Na seji načelstva 10. 12. 1914 so zaradi izbruha vojne sklenili naslednje: »**Natančno se razmotriva položaj zadruge glede na sedanjo vojsko. Sklene se: 1. kite oddajati samo popolnoma zanesljivim tvrdkam; 2. vse zaostale račune takoj izterjati; 3. dunajskim tvrdkam Lissan in Saidler oddajati le proti poštnemu prevzetju.**« (Slika 13).

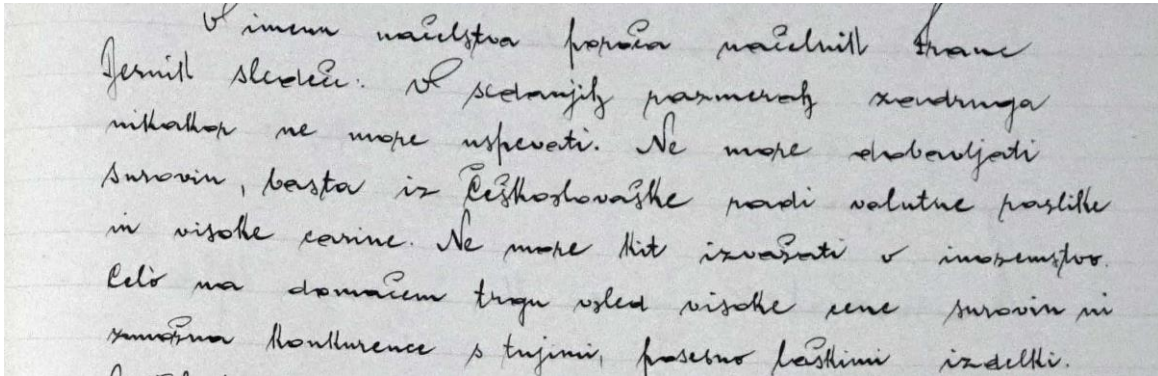
Natančnejših podatkov o podjetjih, ki so odkupovala kite Kitararskega društva, iz zapisnikov ne izvemo. V Bernikovi knjigi iz leta 1939 pa je zapis, da so kite prodajali tudi v Prostejov na Češkoslovaško, na Dunaj, v Domžalah pa le malo.⁴²

Kakor kaže zgornji zapis (slika 13), pa je bila med prvo svetovno vojno prodaja zelo otežena. Po prvi svetovni vojni, leta 1919 in 1920, je že kazalo, da bo Kitararsko društvo lahko spet normalno delovalo. 9. 8. 1919, ko je bil redni občni zbor, je načelnik Bernik poročal: »**Vsled ugodnih cen kit, katerih je zadruga prodala za K 17.254,30, se je položaj zadruge zelo zboljšal. Dolga ima le še 850 K. Za pletenje kit je izdala K 5.205,80. Čistega dobička je imela K**

⁴¹ Pregled čez prvih pet let poslovanja Kitararskega društva, knjiga zapisnikov sej načelstva Kitararskega društva, str. 37.

⁴² Franc Bernik, s1939, str. 233.

5.015,20.« Tudi v letu 1920 in 1924 so prodali še nekaj kit, potem pa so se razmere zaostrele. Na občnem zboru 13. 2. 1925 so zato poročali: »Vsled valutarnih in carinskih razmer s Češkoslovaško, od koder se dobiva bast, zadruga v upravnem letu sploh ni delovala, kar **ni zmožna konkurence z inozemskimi kitami.**« Naslednje leto, 11. marca 1926, pa so zaradi tega problema ukinili društvo: »Ne more kit izvažati v inozemstvo. Celo na domačem trgu vsled visoke cene surovin ni zmožna konkurence s tujimi, posebno laškimi izdelki. Boljših trgovskih razmer zadruga ne more več čakati.« (Slika 14).

Slika 14: Zadnji, XVI. redni občni zbor, 11. 3. 1926, knjiga sej načelstva Kitarskega društva, str. 115.

9.6 Kakšna pravila so imeli?

V zapisnikih o pravilih v društvu ni veliko podatkov, pač pa so samo zapisi o spreminjanju pravil. 28. 12. 1913 so sklicali izredni občni zbor zato, da so spremenili pravila glede poslovnega leta. Poslej se je to končalo 30. junija in ne 31. decembra, ko je sezona pletenja kit na višku. Na izrednem občnem zboru 28. 12. 1913 so poročali: »Ravnateljstvo Obrtno-pospeševalnega zavoda v Ljubljani želi, da se konec poslovnega leta pri naši zadrugi glede na značaj sezonskega (sezonskega) dela v zadrugi preloži od 31. decembra na 30. junij, ko je vsako leto sklep sezije. To je tudi naša želja, ker je dosedanja skušnja zadruga pokazala, kako težko je ravno 31. decembra v sredi sezije, ko gre blago najbolj med pletice in kite med odjemalce in ko odjemalci kit še ne plačajo in se tudi za novo sezijo glede cen kit še prav nič ne more vedeti, sestavljati bilanco in napravljati inventuro, zato načelnik spremembo pravil v tem smislu prav toplo priporoča.« V nadaljevanju so sprejeli predlagano pravilo glede poslovnega leta.

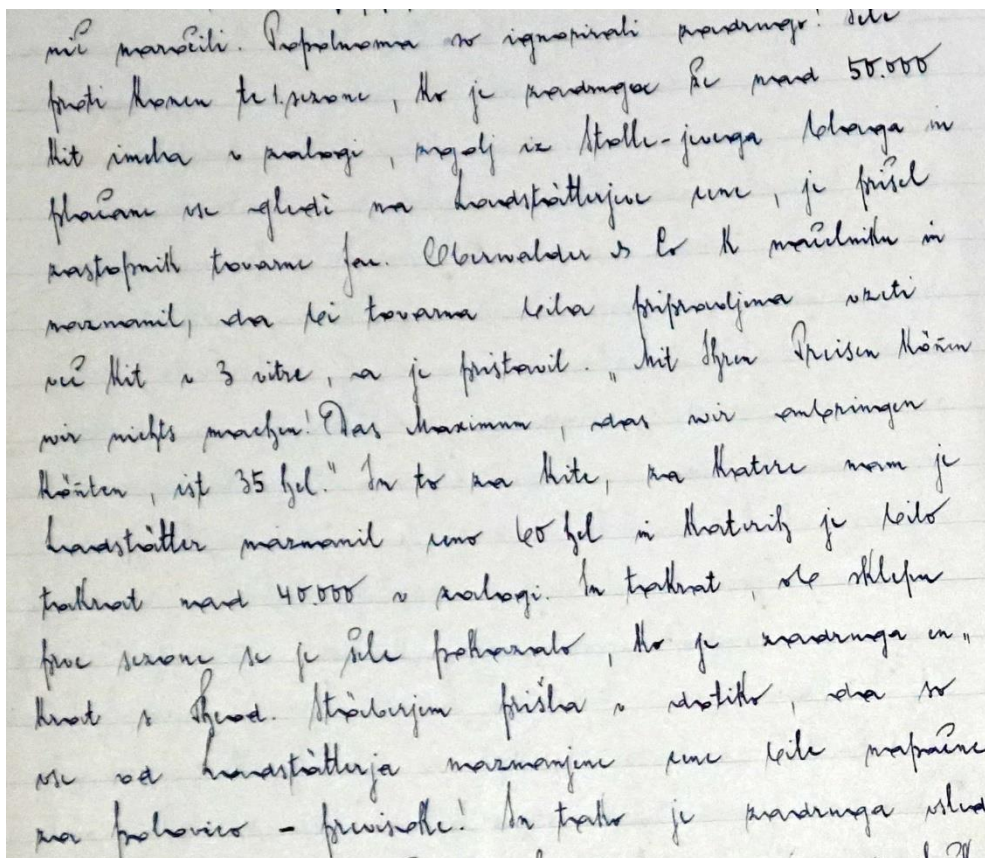
Druga sprememba pravil je bila 26. 6. 1917, ko so prav tako sklicali izredni občni zbor. Pravila so spremenili v treh členih: člen 8 se je poslej glasil: »Zadružna posojila. Načelstvo je upravičeno primanjkačo denarna sredstva v imenu zadruga omisliti si z zadružnim kreditom potom posojila. V to svrhu je upravičeno imenu zadruga pristopiti h kaki posojilnici.« Člen 17: »Javna razglasila zadruga se vrše po objavah, nabitih v **uradnici**. Načelstvo lahko objavlja vrhu tega razglasila tudi v listinah ali pa dostavlja zadružnikom v posebno važnih slučajih posebna pismena obvestila.« Člen 33: »Dan, ura, kraj in dnevni red občnega zbora razglasiti je **8 dni prej z naznanilom, nabitim v uradnici**; načelstvo razglasi občni zbor lahko tudi v listih.« Pred tem so morali objaviti razglas za občni zbor v glasilu Narodi gospodar 14 dni pred izvedbo.

9.7 S kakšnimi težavami se je Kitarsko društvo spopadalo?

Glede na vse povedano zaključujemo, da so imeli v Kitarskem društvu v svoji 18-letni zgodovini tri glavne težave:

Prva težava:

Že takoj na začetku, v letu 1908 in 1909, so plačevali bast po previsokih cenah, zaradi česar so imeli izgubo v višini 10.000 kron. Ker niso poznali pravih cen, po katerih so potem kite lahko prodali, so pleticam plačali delo po previsokih cenah. (Slika 15). Zaradi tega je nastalo 25.000 kron dolga (po navedbah v Bernikovi knjigi iz leta 1923 pa celo 80.000 kron). Konec leta 1913 so z državno ter deželno podporo in posojilom pri Hranilnici in posojilnici v Domžalah izvedli sanacijo, za katero je 5.000 kron prispeval tudi načelnik Franc Bernik iz svojih prihrankov. Kasneje, 28. 6. 1918, so zapisali, da je bila sanacija leta 1913 le navidezna, saj so v domžalski posojilnici najeli posojila za 25.000 kron na ime župnika Franca Bernika. 21. 6. 1918 jim je Zadružna centrala za sanacijo zadruga po hranilnici in posojilnici izplačala 25.000 kron. Leta 1920 (XI. redni občni zbor, 18. 10. 1920) so že poročali, da zadruga nima več dolga.

Slika 15: Prva težava je bila, kako ugotovili prave cene kit. Pregled čez prvih pet let poslovanja Kitarskega društva, str. 36.

Druga težava:

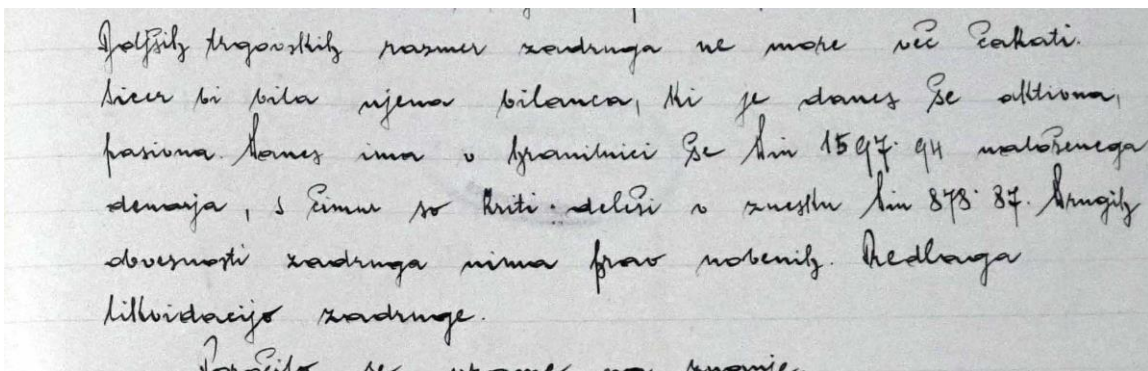
28. julija 1914 se je začela prva svetovna vojna, ki je prekinila uspešno delovanje kitarske zadruga. Prodaja kit se je ustavila (v letu 1914, 1915 in 1916 je ni bilo, nekaj kit so prodali leta 1917 in 1918). Ker so pletice pletle slamnate zimske čevlje za vojake, za kar jim je Urad za pospeševanje obrti plačeval, je bilo pletenja basta precej manj (v letu 1914 in 1917 ni bilo

odkupa kit). Leta 1916 niso mogli dobiti ne basta in ne pletic. Vojne razmere so na ta način onemogočale normalno delovanje kitarske zadruga. (Slika 13).

Tretja težava:

Po končani prvi svetovni vojni so poročali o vsesplošnem političnem neredu in kaotičnih razmerah. V letih 1919 in 1920 se je položaj zadruga nekoliko izboljšal (poročali so o napletenih kitah in zaslužku pletic ter o čistem dobičku, dolga niso imeli več). Po vzpostavitvi novih državnih meja leta 1920 pa so nastopile težave. Zaradi carine in tečaja češke krone leta 1921 niso mogli dobaviti basta, v letu 1922 pa so ga dobavili nekaj kljub visoki ceni. Kasneje pa zaradi carinskih dajatev in visokih cen (zaradi valutnih razlik) niso bili več zmožni konkurirati inozemskim kitam. Ker so ocenili, da se razmere ne bodo izboljšale, so marca 1926 sklicali zadnji občni zbor, na katerem so kitarsko zadrugo ukinili. (Slika 16).

Glede na vse to se zdi, da so se ves čas otepali s številnimi težavami, ki so jih z vztrajnostjo reševali. Kljub zadolženosti lahko ugotovimo, da je bilo najuspešnejše obdobje v delovanju Kitarskega društva med letoma 1910 in 1913. V tem obdobju so plačevali bast po normalnih cenah, napletli so največ kit, pleticam so dali največ zaslužka, prodaja kit pa je nemoteno tekla. Glede na podatke je bilo uspešno še leto 1920, pred nastankom novih državnih meja.

Slika 16: Zadnji, XVII. redni občni zbor, 11. 3. 1926, knjiga sej načelstva Kitarskega društva, str. 115.

9.8 Kakšen pomen je imela kitarska zadruga za svoje člane (pletice)?

Velik pomen za dodatni zaslužek zaradi pletenja kit so imeli člani Kitarskega društva predvsem **pred prvo svetovno vojno**. Da sta bila interes in potreba po dodatnem zaslužku res velika, kaže naslednji zapis: *»Seveda je zadruga morala takoj, ko je začela plet dati, preskrbeti in priskrbeti si potrebna blaga - basta in pletice kitam priučiti in kite plačevati. Pletic je pridrlo takoj prve dni neverjetno veliko. Koncem prvega leta je imela zadruga že 628 članov - pletic. Vedno se je moralo naročati blago, a ga je še vedno primanjkovalo. V par mesecih prvega leta (1908) so napletle pletice - članice zadruga 18.448 kit, v letu 1909 pa 43.278 kit.«⁴³*

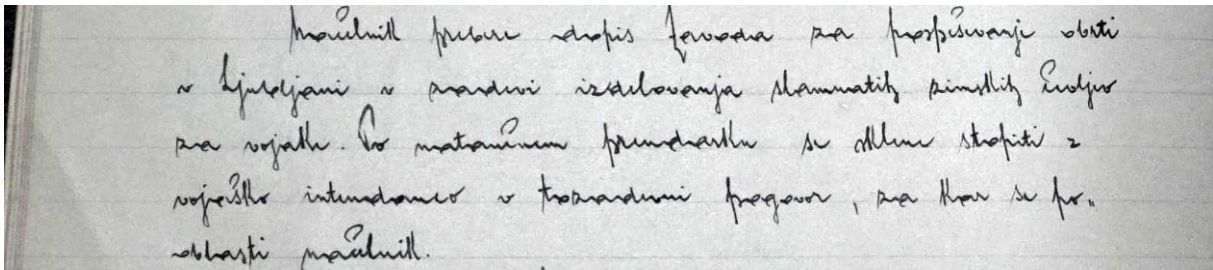
V času prve svetovne vojne, so morali vsi moški, stari do 52 let, v vojsko. Zaradi tega so morale ženske prevzeti vsa fizično naporna kmečka dela. Država je družinam vpoklicanih vojakov izplačevala državno dnevno podporo, ki je znašala 2 do 3 krone. Ženske in dekleta so pletla tudi slamnate zimske čevlje za vojake. Zaradi vseh teh razlogov so imele manj časa za pletenje kit za kitarsko zadrugo, čeprav je bil vsak dodaten zaslužek v denarju zelo dobrodošel. Verjetno

⁴³ Pregled čez prvih pet let poslovanja Kitarskega društva, zapis 31. 12. 1912, str. 34.

pa so zato več pletli otroci in ostareli člani družin. A med vojno se je dalo zaslužiti tudi s pletenjem slamnatih kit in izdelavo slamnatih čevljev.

O pletenju slamnatih čevljev za vojake so v zapisnikih naslednji zapisi:

- na seji načelstva, 23. 8. 1915: »Načelnik prebere dopis Zavoda za pospeševanje obrti v Ljubljani v zadevi **slamnatih zimskih čevljev za vojake**. Po natančnem preudarku se sklone stopiti z vojaško intendantco v to zadevni pogovor, za kar se pooblasti načelnik.« (Slika 17).
- na seji načelstva, 26. 10. 1915: »Načelnik natančno razloži velike težave glede vojaških slamnatih čevljev. Istočasno kot z nami se je intendantca⁴⁴ tudi z **Val. Maček iz Domžal pogodila za več tisoč parov takih čevljev**, česar načelniku nihče ni povedal. Sicer bi on zavezne izjave ne bil podpisal, ker bi bil takoj vedel, da jo držati ne bo mogel iz edinega vzroka, ker ni kit dobiti. Zato predlaga, da se intendantci vsa zadeva pojasni in zaveza pravočasno razdere, da ne bo neprilik.«
- na VII. občnem zboru, 30. 10. 1916: »V imenu načelstva poroča načelnik Francišek Bernik sledeče: **Položaj zadruga je zelo trpel vsled vojske. Ni bilo mogoče dobiti materiala - basta, pa tudi pletic ne, ker se rajši šiva vojaške slamnate čevlje.**«

Slika 17: Poročanje o dopisu Zavoda za pospeševanje obrti v Ljubljani, ki so ga obravnavali na seji načelstva 23. 8. 1915, knjiga sej načelstva Kitarškega društva, str. 70.

To se ujema z ugotovitvami Nike Kobetič in Brine Majhenič, ki sta raziskovali menceško župnijsko kroniko iz časa prve svetovne vojne.⁴⁵ Omenjata, da je med prvo svetovno vojno **Urad za pospeševanje obrti** v Ljubljani plačeval pleticam, da so izdelovale vojaške čevlje iz slame. Če so delale od jutra do poznega večera, so zaslužile **5 kron na dan**. Izdelovanje slamnatih zimskih čevljev za vojake je bila torej priložnost za dodatni zaslužek, kakor je bilo tudi pletenje kit iz basta. Ker pa je imelo Kitarško društvo v vojnem času težave z nabavo materiala in prodajo kit, je bil zaslužek s pletenjem slamnatih čevljev verjetno bolj zanesljiv.

Kitarsko društvo je imelo na splošno velik pomen za omilitev težkih socialnih razmer, ki so bile v času delovanja zadruga značilne za domžalsko območje in širšo okolico.

9.9 Vloga Franca Bernika pri kitarški zadrugi

Franc Bernik je bil pobudnik in ustanovni član Kitarškega društva. Prisoten je bil na vseh občnih zborih, kjer je bil vedno znova izvoljen za načelnika društva. Prisoten je bil tudi na vseh sejah načelstva. Brez njega odločanja o delovanju Kitarškega društva ni bilo. V zapisnikih je večkrat opazna njegova velika požrtvovalnost. Leta 1908 je osebno šel k tovarnarju Krizantu

⁴⁴ Intendantca, SSKJ: žarg., voj. intendantska služba: intendantca jim je preskrbela vse potrebno za pohod, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=intendantca+> (20. 1. 20209).

⁴⁵ Nika Kobetič in Brina Majhenič, 9. razred: Obdobje prve svetovne vojne v kroniki Župnije Mengeš, raziskovalna naloga, Domžale, OŠ Rodica, april 2016, str. 38.

Ladstätterju s prošnjo, da mu svetuje prave tržne cene, pisal je na Gospodarsko zvezo in C. kr. trgovski muzej na Dunaj in poizvedoval o pravih cenah, pisal je prošnje na Deželni odbor za deželno podporo in na C. kr. ministrstvo za javna dela ter C. kr. delavsko ministrstvo na Dunaj za državno podporo, se dogovarjal s posojilnico za kredite, sestavil je sanacijski načrt itd. Npr. delček pisma za ravnateljstvo Obtno-pospeševalnega zavoda v Ljubljani: »Podpisani prav ponižno prosi, da se ta asanacijski načrt blagovoli predložiti pristojnim visokim oblastim in eventualno milostno izvršiti. Blagovoli pa naj se tudi potrditi, da je ves ta primanjkljaj nastal izključno le prvo bilančno leto vsled napačnih informacij! Domžale, dne 14. novembra 1913 Francišek Bernik, t. č. načelnik.«⁴⁶

Za sanacijo kitarske zadruga je 31. 12. 1913 iz svojega osebnega premoženja daroval 5.000 kron. Poleg tega je njegova izredno pomembna vloga vidna tudi v naslednjem zapisu: »Da pridejo vse te sanacijske podpore res za sanacijo, treba je bilo pokriti še letošnje obresti, plačane posojilnici v Domžalah, in za katere ni bilo pokritja. Saj je od cele sedaj sanirane vsote K 23.598 bilo v petih letih plačati samih **obresti** (po 6 %) K 7.079. Na račun letošnjih obresti se je torej privzelo še K 2.401,72. Tudi to celo vsoto (K 1.351,56+6.246,72+2.401,72) K 10.000 je vzel župnik Fr. Bernik na svoje ime pri posojilnici na posodo in je on plačnik obresti. Kitarska zadruga s to vsoto nima nič več opraviti. Ona je ni več dolžna, ona zanjo ni več plačnica. Kakor hitro pa bo kazalo in primerno, bo župnik prosil pri državi za po sprejetem njegovem asanacijskem načrtu obljubljenih mu 5.000 K, torej še 2.000 K. Enako tudi pri deželnem odboru. Pa še drugod, dokler ne bo tudi ta vsota popolnoma plačana. Sedaj pa je na zadrugi, da pokaže, ali je res življenja zmožna ali ne. Domžale, dne 31. decembra 1913, Fr. Bernik, Fr. Končan«

Nadzornike je večkrat pozival, naj čim večkrat v letu pregledajo poslovne knjige društva, ti pa so vedno poročali: »..., da je nadzorstvo zadrugo večkrat in natančno nadzorovalo in se prepričalo o njenem vestnem in rednem poslovanju. Načelnik Francišek Bernik prebere in natančno obrazloži računski zaključek za XI. upravno leto 1917/1918, ki se soglasno odobri.«⁴⁷

Glede na vse to lahko zaključiva, da Kitarsko društvo ne bi moglo tako delovati in reševati številnih težav, če ne bi imela tako požrtvovalnega načelnika, kot je bil župnik Franc Bernik. Društvo bi morali ukiniti že veliko prej, če Franc Bernik ne bi izposloval državnih in deželnih podpor, pokritja dolga s strani Zadrugne centrale ter najemanja posojil pri domžalski posojilnici in hranilnici.

10 ZAKLJUČEK

Pričakovali sva, da bova z najino raziskavo knjige zapisnikov Kitarskega društva našli veliko zanimivih podatkov. Na koncu se je izkazalo, da je podrobnih podatkov v tej knjigi veliko, niso pa sistematično zapisani, npr. za nabavo materiala, število napletenih in prodanih kit itd. O skupnem zaslužku pletic sva izvedeli šele iz Bernikove knjige iz leta 1923. Do takrat (1923) je kitarska zadruga prodala kit za 319.287,90 kron in dala pleticam 136.508,54 kron zaslužka.⁴⁸ Po tem letu je bilo nekaj prodaje le še v letu 1924. Glede na to, da je imelo društvo največ 959

⁴⁶ Sanacija, 14. 11. 1913, str. 48–52.

⁴⁷ IX. redni občni zbor, 29. 8. 1918.

⁴⁸ Franc Bernik, 1923, str. 213-216.

članov, sva izračunali, da je bil povprečen zaslužek 142 kron na člana. Ti so kite pletli do leta 1920, mogoče še do leta 1924. Tretjina članov je izstopila že pred letom 1919. Ugotovili sva, da so za kito plačevali povprečno po 0,15 krone. Če je to točno, potem so v teh letih napletli 910.057 kit, kar je blizu milijona kit. Kot vemo, pa je bila vsaka kita dolga 24 metrov.⁴⁹ Kitarsko društvo je obstajalo od marca 1908 do marca 1926, Franc Bernik pa v svoji knjigi iz leta 1939 piše, a je delovalo le 16 let⁵⁰. Verjetno ni upošteval let 1923 (ko ni bilo ne seje nadzorstva in ne občnega zbora) in leta 1925. V tej svoji knjigi (iz leta 1939) omenja tudi, da so prihranke v višini 1.597,97 dinarjev darovali Dobrodelnemu domu v Domžalah.

Kljub temu, da v zapisnikih sej načelstva ni vseh podatkov, pa sva prišli do zelo zanimivih ugotovitev o članih Kitarskega društva, kar je tudi glavni dosežek najine raziskave. Ugotavljali sva, koliko članov je bilo iz posameznih naselij in na kako široko območje je Kitarsko društvo vplivalo. Natančno sva preučili vsa naselja in ugotovili osrednja jedra članov Kitarskega društva, ki so bila v Mengšu, Dobu, Ihanu in v Domžalah, ki takrat še ni bilo eno naselje, ampak je bilo sestavljeno iz štirih naselij (Zg. in Sp. Domžale, Stob in Študa), ki so bila leta 1925 z ukazom kralja Aleksandra I. razglašena za trg Domžale.

Pred raziskovanjem sva že slišali za Kitarsko društvo, ki ga je ustanovil domžalski župnik Franc Bernik. Nič pa nisva vedeli, kakšna je bila njegova vloga in kako je to društvo delovalo. Z raziskovanjem sva spoznali način delovanja Kitarskega društva, pa tudi vse težave, ki jih je imelo skoraj v vsem obdobju svojega delovanja.

Na žalost imava še premalo znanja o finančnem poslovanju podjetij, da bi znali natančno analizirati podatke o bilanci, dolgovih, sanaciji društva in o reševanju drugih finančnih težav Kitarskega društva. Meniva pa, da so zapisniki sej načelstva Kitarskega društva v Domžalah pomemben dokument časa, v katerem je društvo delovalo. Upava tudi, da sva z analizo zapisov v zapisnikih odkrili vsaj delček do sedaj neznanega iz zgodovine Kitarskega društva Domžale.

Mogoče bi kdo menil, da je najina raziskovalna naloga malo uporabna, saj je Kitarsko društvo delovalo pred sto in več leti in je slavninarstvo v Domžalah do danes povsem zamrlo. To nikakor ne drži, saj v Domžalah od leta 2012 obstaja Slavninarski muzej, v katerem se zbirajo vsebine iz zgodovine slavninarstva. Tudi najine raziskovalne naloge se bodo tam zagotovo razveselili.

11 LITERATURA IN VIRI

OSREDNJI PISNI VIR

- **Zapisniki sej načelstva Kitarskega društva v Domžalah za obdobje od 24. 4. 1910 do 11. 3. 1926** (knjigo zapisnikov hrani Matjaž Brojan).

LITERATURA IN VIRI

- Franc Bernik: Zgodovina Fare Domžale, Domžale, samozaložba, 1923.
- Franc Bernik: Zgodovina Fare Domžale, druga knjiga, Domžale, samozaložba, 1939.

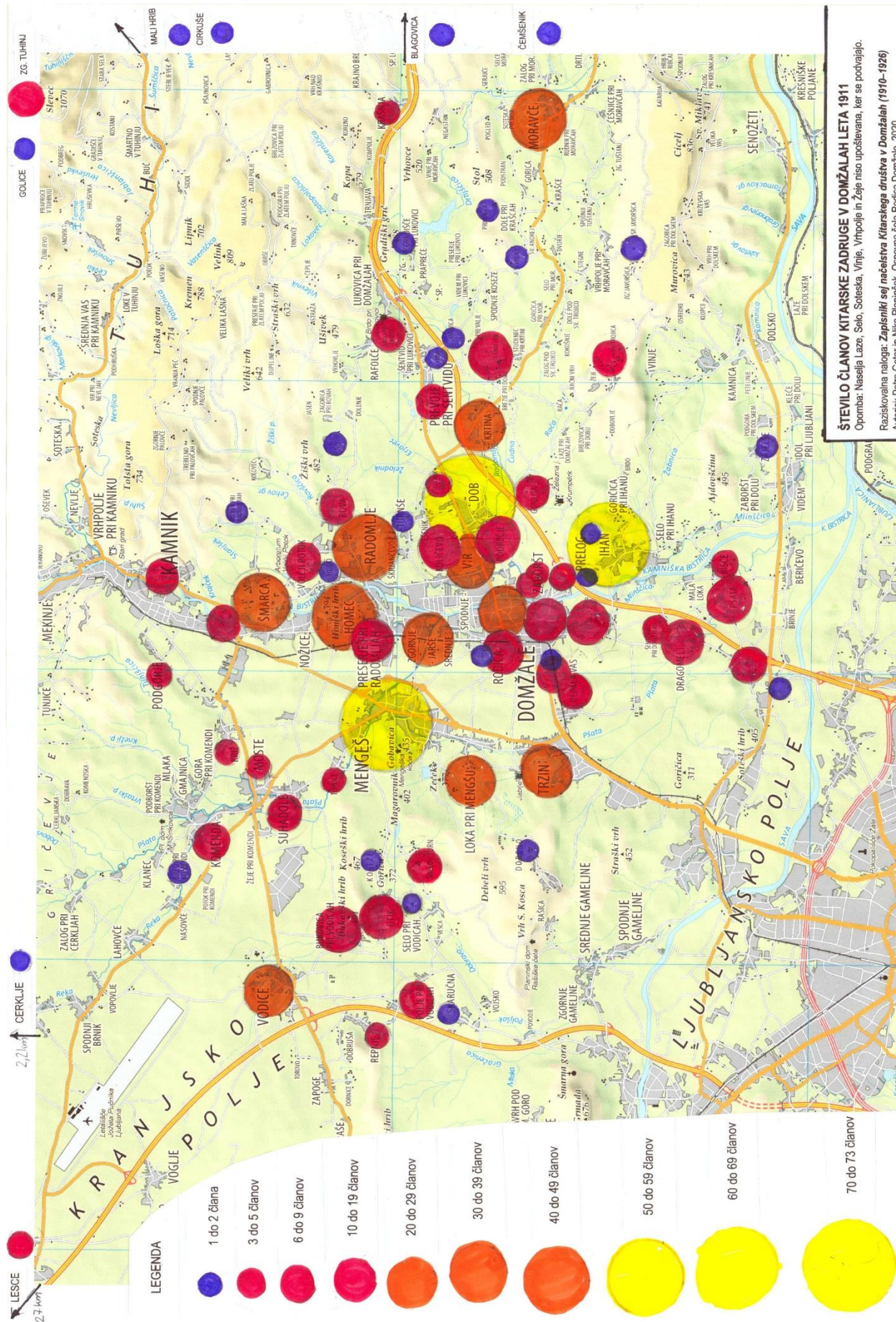
⁴⁹ Matjaž Brojan, Slamnata sled Domžal, 300 let slavninarstva. Domžale, Kulturni dom Franca Bernika, 2012, str. 37–38.

⁵⁰ Franc Bernik, 1939, str. 233.

- Matjaž Brojan, Slamnata sled Domžal, 300 let slamnikarstva, Domžale, Kulturni dom Franca Bernika, 2012.
- Katalog vzorcev kit iz naravnih materialov, iz zbirke Kulturnega doma Franca Bernika Domžale, Vzorce zbral in uredil Matjaž Brojan, Katalog pripravila Helena Rant, Domžale, marec 2012.
- Nika Kobetič in Brina Majhenič, 9. razred: Obdobje prve svetovne vojne v kroniki Župnije Mengeš, raziskovalna naloga, Domžale, OŠ Rodica, april 2016.
- Jelka Miranda Razpotnik, Damjan Snoj: Raziskujem preteklost, učbenik za zgodovino v 9. razredu osnovne šole, Ljubljana, Rokkus Klett, 2017, str. 89.
- Saša Roškar, Igor Kuzmič: Mesto Domžale, sprehod skozi prostor in čas, Domžale, 2006, str. 18.
- Slovenski etnološki leksikon, uredil Angelos Baš s sodel. uredniških odborov. Ljubljana, Mladinska knjiga, 2004.
- Zora Torkar, Obrazi vojnega vsakdana na kamniško-domžalskem območju v prvi svetovni vojni, Kamnik, Medobčinski muzej, 2014.

ELEKTRONSKI VIRI IN LITERATURA

- Avstro-ogrske krone, <https://www.rtvlo.si/kultura/razglednice-preteklosti/katere-davke-so-placevali-nasi-predniki/321164> (24. 2. 2020).
- Bilanca, <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=bilanca> (24. 2. 2020).
- Društveni dom v Domžalah, <http://www.kd-domzale.si/zgodovina-kdfbd.html>, 20. 2. 2020.
- Gestapo, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=gestapo> (24. 2. 2020).
- Albin Gradišnik, Vinko Gorenak: Med krono in evrom, Fakulteta za varnostne vede, 8. slovenski dnevi varstvoslovja, Varstvoslovna in kriminaliteto–politična sekcija, 2007, str. 4-8, dostopno na povezavi: <http://freeweb.siol.net/agradis3/AG/MedKronoInEvrom.pdf> (24. 2. 2020).
- Intendanca, SSKJ: žarg., voj. intendantska služba: intendanca jim je preskrbela vse potrebno za pohod, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=intendanca+> (20. 1. 2020).
- Otrin, Blaž: Bernik, Franc (1870–1948). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi139575/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (1. marec 2020). Izvirna objava v: Novi Slovenski biografski leksikon: 2. zv. B-Bla. Ur. Barbara Šterbenc Svetina et al. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2017. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi139575/> (27. 1. 2020).
- Red sv. Save, <http://www.wehrmacht-odlikovanje.com/forum/archive/index.php/f-50.html> (24. 2. 2020).
- Revidirati, SSKJ, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=revidirati> (27. 1. 2020).
- Sanacija, <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=sanacija> (24. 2. 2020).
- Ud, SSKJ: star. član: društvo pridobiva, vpisuje nove ude / častni, dosmrtni ud / biti ud plemiške rodbine, <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=ud> (20. 1. 2020).

ŠTEVILO ČLANOV KITARSKIH ZADRUGE V DOMŽALAH LETA 1911
 Opomba: Naseselja Laza, Selo, Soteska, Vinje, Vinpolje in Žaje niso upoštevana, ker se potrdjajo.
 Raziskovalna naloga: Zapisniki sej našestva Kitarškega društva v Domžalah (1910–1926)
 Avtorji: Petra Coar in Nika Planinšek, Osrednja šola Rodica Domžale, 2020.